

PARÁDI József*
Csendőrség a történelmi Magyarország határain
1891-1918

(Gendarmerie on the historical Hungary's board 1891-1918.)

Absztrakt

A Magyar Királyi Csendőrség létrehozásának döntő oka az volt, hogy vidéken a rend fenntartása terén a rendőrség csődöt mondott. A magyar határőrizetbe pedig a már működő csendőr testület bevonására azért került sor, mert a határ őrizetében résztvevő pénzügyőri csapatok, továbbá a szolgabírói határszéli ki- rendeltségek, valamint az önkormányzati rendőrségek már nem tudták meg- valósítani a magyar határőrizet megnyugtató módon való végrehajtását. A ha- társzéli csendőrség a magyar-román és a magyar-szerb határon működött, fel- adatát a határvonal őrzése képezte. A határszéli csendőrség volt a dualizmus időszakában az első magyar rendvédelmi szervezet, amelynek a szervezetében a határvonal őrzésének eredményesebb végrehajtása érdekében speciális szer- vezeti elemeket hoztak létre, illetve a szolgálat végrehajtás metodikáját mó- dosították.

Kulcsszavak:

határőrizet ; határforgalom ellenőrzés ; határvonal őrzése ;
határrend betartatása ; határszéli csendőrség

Abstract

The decisive reason for the establishment of the Hungarian Royal Gendarme- rie was that the police failed in the maintance of order. Involvement of the already working gendarmerie body in to the Hungarian border guard came true because of that the customs police troops and the frontier sheriff sub- officies as well as the local government policies could no longer satisfactorily carry out border control. The border gendarmerie operated of the Hungarian- Romanian and Hungarian-Serbian borders, its task was to guard the border line. The border gendarmerie was the first Hungarian law enforcement organ- ization in the period of dualism, in the organization of wich special organiza- tional elements were created in order to implement the border line more ef- fectively and the methodology of the service was modified.

Keywords:

border control ; border traffic control ; border guarding ;
border order compliance ; border edge gendarmerie

*

- *Open Researcher and Contributor ID* = Nyílt Kutató és Közreműködő Azonosító (**ORCID**)

<https://orcid.org/0000-0002-1873-0605>

Institutional attachements

= Szerző intézményi kötődései :

- *Bertalan Szemere Scientific Society*

of History of Hungarian Law Enforcement = Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-
történeti Tudományos Társaság

@: paradi.jozsef@gmail.com

DOI : [10.31626/HU-EISSN2530094X.VIITOM.103-178.p](https://doi.org/10.31626/HU-EISSN2530094X.VIITOM.103-178.p)

A hhoz, hogy a határszéli csendőrséget a korabeli magyar állam rendvédelmi modelljében el tudjuk helyezni és a tevékenységét megismerhessük három témakör bemutatása nélkülözhetetlen. Ezek a polgári magyar állam rendvédelmi modellje, a határőrizet és a csendőrség.

A polgári magyar állam rendvédelmi modellje időszakának a kiegyezéssel kezdődő, Magyarország II. világháborúbeli német megszállásáig terjedő és mintegy 3/4 évszázadot tartom. Az 1848-1849-es magyar forradalom és szabadságharcot megelőzően a Magyar Királyságban rendi alapokon nyugvó államberendezkedés működött, amely 1848-ban alakult át. A 1848-1849-es magyar forradalom és szabadságharc időszaka azonban rövidnek bizonyult ahhoz, hogy az új rendvédelmi modell kialakulhasson, különösen, ha figyelembe vesszük hogy az ország erejét és figyelmét a honvédő harcok kötötték le.¹ A neoabszolutizmusnak a magyarok elnyomásán nyugvó rendvédelmi rendszere pedig nem nevezhető a magyar rendvédelem-történet részének, legfeljebb egy olyan hatalom magyarországi struktúrájának amely a magyar nemzetet az állami terrorizmus eszközeivel elnyomta.² A rend védelmének a témája a kiegyezéskor nem került a közös ügyek közé, így visszakерülhetett nemzeti hatáskörbe.³

A kiegyezés nyomán újjászervezett magyar rendvédelmi modell — a magyarországi tanácsköztársaság nyilvánvalóan nem polgári rendvédelmét figyelmen kívül hagyva — szuverén működése Magyarország 1944. évi német megszállásáig tartott. Ezt követően pedig már nem beszélhetünk szuverén országról. Ebből következően pedig a szuverenitását vesztett országnak értelemszerűen nem lehetett szuverén rendvédelme sem. Így tehát a polgári magyar rendvédelmi modell időszakának az 1867-től 1944-ig terjedő 77 évet tartom, természetesen leszámítva a magyarországi tanácsköztársaság 133 napos idejét.

A polgári magyar állam rendvédelmi struktúrája a dualizmus időszakában épült ki több fázisban. A két világháború közötti időszakban pedig alapvetően ez a modell működött tovább, bár a trianoni békediktátumnak a honvédelmet ellehetetleníteni szándékozó előírásait igyekeztek a rendvédelmi testületekben kialakított rejtett képességekkel mérsékelni.

A kiegyezést követően az önkormányzatokhoz telepítették a rendőrhatalmát jogköröket.⁴ Ennek alapvetően két oka volt. Egyrészt a reformkorban a közigazgatás fejlesztéséről szóló elméleti vitában — amely a centralisták és a municipálisok között zajlott — a municipálisok arattak győzelmet.⁵ Másrészt pedig a Kárpát-medencében a centralizmus eszméje közutalat tárgyává vált, mivel a magyarságot elnyomó HABSBURG hatalmi rendszer is a centralizmus elvét követte.

Így tehát kezdetben a magyar rendvédelmi struktúrát az önkormányzatok hatáskörébe tartozás jellemezte. Ennek részeként a rendőrségek az önkormányzatok irányítása alá tartoztak, bár a kisebb települések jelentős része kellő anyagi fedezet hiányában nem állított fel települési rendőrséget. A rendőrségek költségeit ugyanis nem a központi államhatalom, hanem a települések fedezték. A rendőrségek felett a kormánynak nem volt irányítási hatásköre, csupán törvényességi felügyeletet gyakorolhatott.

A központi államhatalom közvetlen irányítása alá a pénzügyőrség és a fegyőr testület (büntetés-végrehajtás) került a pénzügyi és az igazságügyi tárca kompetenciájába tartozva.⁶

A Magyar Királyi Nemzeti Testőrség — a mindenkor fődudarmester irányítása alá tartozóan — az uralkodó közvetlen felügyelete alatt állt. Fenntartását pedig a magyar országgyűlés által az uralkodó számára jóváhagyott udvartartási költségvetés összegéből fedezték. 1904-től pedig az akkor felállított Magyar Királyi Darabont Testőrség is ezen szisztéma szerint működött.⁷

A Magyar Királyi Koronaőrség speciális helyzetben volt, mivel nem a végrehajtó hatalom irányítása alatt állt, hanem az uralkodó által javasolt és az országgyűlés által jóváhagyott koronaőrök felügyelete alá tartozott. Természetesen a testőrségekhez hasonlóan számos szálon kapcsolódott a végrehajtó hatalomhoz — személyi utánpótlás, hadtápszolgáltatás stb. — irányítási, felügyeleti kompetenciával azonban a végrehajtó hatalom nem rendelkezett a koronaőrség felett. A dualizmus időszakában négy koronaőrt választottak az országgyűlésbe.⁸

Ebben a rendvédelmi szisztémában a rendfenntartás döntően az önkormányzati rendőrségekhez került. Ezek a szerveze-

tek azonban nem voltak képesek a rend fenntartására. A közbiztonság oly mértékben romlott, hogy a kormány kénytelen volt a veszélyeztetett vidékek élére — amelyek több vármegyét magukba foglaló országrésznyi területek voltak — teljhatalommal felruházott királyi biztosokat küldeni. A királyi biztosok a rendet drákói módon ugyan, de helyreállították.⁹ Amint azonban a királyi biztosi működések megszűntek az anarchia rövid időn belül visszarendeződött. Nyilvánvalóvá vált tehát, hogy az önkormányzati rendfenntartási rendszer alkalmatlan a hivatása betöltésére.

E felismerés nyomán hozták létre 1881-ben a Magyar Királyi Csendőrséget a vidékre kiterjedő hatáskörrel, ahol a legrosszabb volt a közbiztonsági helyzet.¹⁰ A csendőrség felállítással a magyar rendvédelmi modell — a kezdeti évek angolszász mintát követő orientáltsága helyett — áttért a kontinentális modellre. Az angolszász rendvédelmi modellt az jellemzi, hogy nélküli a csendőrséget, illetve a katonailag szervezett fegyveres őrtestületi típust. Az angolszász modellben működő rendvédelmi testületekre pedig az a jellemző, hogy nem a központi államhatalom, hanem többségükben az önkormányzatok alárendeltségébe tartoznak.

A Magyar Királyi Csendőrség felállításával tehát fordulat állt be a polgári magyar állam rendvédelmi modelljének a tartalmában. Ez a fordulat azonban a magyar csendőrség létrehozásával nem fejeződött be. Mint minden kontinentális rendvédelmi modell, így a magyar is a csendőrség és a rendőrség kettős pillérén nyugodott. A rendőrségi pillér döntő része azonban még mindig önkormányzati kompetenciába tartozott. Maguk a rendőr tisztek — korabeli szóhasználat szerint a rendőr tisztviselők — kezdtek mozgalmat annak érdekében, hogy a magyarországi rendőrségeket államosítsák. Nyilvánvalóan a rendőri vezetők érzékelték a legközvetlenebb módon az önkormányzati alárendeltség hátrányait. Egyben pedig a rendőrség államosításának a mozgalmát kedvező időben hirdették meg, mivel a kezdeményezés jól illett közigazgatásunknak a dualizmus időszakában felerősödő centralizációval egybekötött fejlesztési koncepciójába. Ezért a kormányok ezzel az elképzeléssel álta-

lában rokonszenveztek. Az önkormányzatok ugyan megosztottak voltak, a többségük azonban szintén rokonszenvezett a rendőrségek államosításának a gondolatával, mivel az államosítást követően úgy maradhatott meg a városukban a rendőrség, hogy annak költségei nem terheltek a város kiadásait.¹¹

A magyarországi rendőrségek államosítását végül is a városi törvény módosítása keretében szerették volna megvalósítani. 1912-ben a belügyi tárca utasítást kapott a téma kidolgozására, melynek kivitelezésére külön osztályt hoztak létre a Magyar Királyi Belügyminisztériumban. A tárca a törvénytervezetet 1914-re el is készítette és azt az országgyűlés elé terjesztette. A honatyák azonban átdolgozás céljából a tervezetet visszaküldték. A módosított javaslat vitájára pedig már nem került sor, mivel kitört az I. világháború. A dualizmus időszakában így csupán három rendőrség állt a központi államhatalom közvetlen irányítása alatt, a Budapesti Magyar Királyi Állami Rendőrség, a Magyar Királyi Határrendőrség és a Fiumei Magyar Királyi Állami Rendőrség.¹²

Bizton állítható tehát, hogy a dualizmuskori magyar rendvédelem — annak ellenére, hogy kezdetben az angolszász mintát követte — a kontinentális minta szerint működött. Egyben pedig az is nyilvánvaló, hogy a magyar rendőrségek államosításának az ideje nem a tanácsköztársaság kapcsán merült fel, hanem már régóta érlelődő elgondolás volt, melynek a kivitelezését az I. világháború késleltette.

Ez a rendvédelmi modell működött a trianoni békediktátum által megcsonkított Magyarországon is. Mégis sor került azonban változásokra is. Nevezetesen az antant — minden bizonnyal a magyarországi tanácsköztársaság miatt — koránt sem bizonyult olyan szűkmarkúnak a rendvédelmi testületek létszámának a meghatározásakor, mint a honvédség létszámának és felfegyverzésének a témájában. A csonka Magyarország számára lényegében ugyanolyan létszámú csendőrséget és rendőrséget engedélyeztek, mint ami a történelmi Magyarországon működött. A magyarországi tanácsköztársaság utáni időszakban azonban a rendőrséget államosították.¹³ Emellett pedig az

antant ahhoz is hozzájárult, hogy két új rendvédelmi testület kerülhessen felállításra, a Magyar Királyi Folyamórség és a Magyar Királyi Vámórség.¹⁴

Ennek következtében a dualizmuskori időkhöz képest több rendvédelmi testület tekintélyes létszámmal nem csupán kisebb területen és kisebb létszámú lakosság körében teljesített szolgálatot, hanem a testületek jellege is módosult. Nevezetesen a polgári magyar állam időszakában kétféle fegyveres őrtestületet különböztettek meg, a katonailag szervezett fegyveres őrtestületet és a polgári fegyveres őrtestületet.

A katonailag szervezett fegyveres őrtestületen belüli függelmi viszonyok katonaiak voltak. E testületek személyi állományainak a tagjai személyükben katonáknak minősültek, ebből fakadóan pedig — függetlenül attól, hogy a szervezet mely tárca irányítása alá tartozott — a testületi tagok a honvédelmi tárca felügyelete alatt álltak. Így tehát az ezen testületekben fegyveres szolgálatot teljesítők a katonai rendfokozati rendszer rangjait viselték, őket a katonákra általában vonatkozó jogosultságok megillették, illetve kötelezettségek terhelték.

Ezzel szemben a polgári fegyveres őrtestületeken belüli függelmi viszonyok hivatalnokiak voltak. E testületek személyi állományainak a tagjai személyükben hivatalnoknak minősültek. Ebből fakadóan pedig annak a tárcának az alárendeltségébe tartoztak, amely minisztérium a testület irányításának a teendőit ellátta. E testületek tagjai — mivel nem voltak katonák — a katonai rendfokozati rendszer rangjait nem viselhették, ehelyett a testületi rangrendszerek rendfokozatait viselték. Őket a katonákra általában vonatkozó jogosultságok nem illették meg, illetve kötelezettségek nem terhelték. Rájuk a tisztviselők jogosultságai, illetve kötelezettségei vonatkoztak.¹⁵ **(I.sz. melléklet)**

A polgári magyar állam rendvédelmi modelljének az alakulásában a dualizmus időszakában a legfontosabb változás a szakterület irányításában a központi államhatalom térnyerése és a katonailag szervezett fegyveres őrtestületek súlyának a gyarapodása képezte. A dualizmus első évtizedében — kerekített adatokat figyelembe véve — mintegy 12 000 rendőr, 5 500 pénzügyőr és 3 000 fegyőr (büntetés-végrehajtás), összesen te-

hát 20 500 fő teljesített szolgálatot a hivatalnoki függelmi viszonyok szerint.¹⁶ E létszámból pedig a rendőrök nem a központi államhatalom, hanem az önkormányzatok közvetlen irányítása alatt álltak, bár az összrendőri létszám mintegy 1/4-ét kitevő fővárosi rendőrség 1872-től ideiglenesen, majd 1881-től véglegesen a kormány közvetlen irányítása alá tartozott a határrendőrséghez és a fiumei rendőrséghez hasonlóan. A trianoni határok között, azaz a területvisszacsatolásokig 12 000 főnyi rendőr — már az államosított rendőrség szervezetében — 3 000 pénzügyőr, 3 500 fegyőr (büntetés-végrehajtás), összesen tehát 18 500 fő teljesített szolgálatot hivatalnoki függelmi viszonyok szerint. E testületek pedig már teljes egészében a kormány közvetlen felügyelete alatt álltak. Bár néhány vidéki településen a Magyar Királyi Csendőrség mellett tovább működtek az önkormányzati rendőrsegek, azonban az állami rendőrséghez képest csekély erőt képviseltek.¹⁷ **(II.sz. melléklet)**

A két világháború közötti időszakban a dualizmuskorhoz képest jelentősen változott a katonailag szervezett fegyveres őrtestületek száma és létszáma. A két új rendvédelmi testület — azaz a Magyar Királyi Folyamőrség és a Magyar Királyi Vámőrség — katonailag szervezett fegyveres őrtestület volt. A 4 200 fő vámőr és az 1 524 fő folyamőr a magyar rendvédelem viszonyai között jelentős létszámnak tekinthető. Határozott arányeltolódás tapasztalható tehát a központi államhatalomnak közvetlenül alárendelt (a rendőrsegek államosítása) és a katonailag szervezett fegyveres őrtestületek (folyamőrség, vámőrség) javára.¹⁸

A területvisszacsatolások nyomán természetesen a testületi létszámok is gyarapodtak a működési terület nagyságának a növekedésével. A Magyar Királyi Folyamőrség azonban Magyar Királyi Honvéd Folyamerők néven a magyar haderő kötelékébe került, a volt Magyar Királyi Vámőrség pedig — amelyet 1932-ben Magyar Királyi Határőrségre kereszteltek — Magyar Királyi Honvéd Határőrség elnevezéssel ugyancsak a haderő kötelékébe került.¹⁹

A dualizmuskori két magyar testőrség a Magyar Királyi Nemesi Testőrség (92 fő) és a Magyar Királyi Darabont Testőrség (53 fő) helyét a Magyar Királyi Testőrség (230 fő) vette át.

A Magyar Királyi Koronaőrség (31 fő) és a Magyar Királyi Képviselőházi őrség (60 fő) pedig tovább működött. Ezen testületek amúgy is csekély létszámában jelentős változások nem jöttek létre. Tevékenységük pedig továbbra is az állami szimbólumok védelme, illetve kiemelt jelentőségű személyek védelme maradt. Közrendvédelmi szolgálatot e szervezetek nem teljesítettek sem a dualizmus, sem pedig a két világháború közötti időszakban.²⁰

Összességében tehát elmondható, hogy a polgári magyar állam rendvédelmi modellje a kontinentális típusú modellbe tartozott. Ezen belül pedig a központi államhatalom befolyása, illetve a katonailag szervezett fegyveres őrtestületek súlya gyarapodott. Tévhit azonban, hogy ezen tényezők az úgynevezett fehér terror következményei lettek volna. A polgári fegyveres őrtestületeknek és az önkormányzatok irányításának a mérséklődése már a dualizmus időszakában elkezdődött és döntően meg is valósult. A két világháború közötti időszaknak pedig a haderőrejtés volt a fő specifikuma és döntő eleme.²¹

A határőrizet a dualizmusban békeidőszakban a rendvédelem részét képezte. Kezdetben a határőrizetben is az a tendencia érvényesült, mint a rendvédelem egészében, azaz a helyi önkormányzatok dominanciája volt a jellemző. Nevezetesen a határőrizet klasszikus triászából, azaz a határvonal őrzéséből, a határrend betartatásából és a határforgalom ellenőrzéséből két feladatkört, a forgalom ellenőrzését és a határrend betartatását a helyi önkormányzatok végezték. Egyedül a határvonal őrzését látták el a Magyar Királyi Pénzügyőrség azon szakaszai, amelyek működési területe érintkezett a Magyar Királyság vámhatáraival.²²

A dualizmus időszakában a magyar határőrizetben is az a folyamat zajlott le, mint a magyar rendvédelem egészében. Nevezetesen az önkormányzatok szerepe mérséklődött, a központi államhatalom irányítási kompetenciái pedig gyarapodtak. A polgári fegyveres testületek meghatározó szerepét ezzel egyidejűleg a katonailag szervezett fegyveres őrtestületek dominanciája váltotta fel. E folyamat legmarkánsabb eseménye kétségkívül a határszéli csendőrség létrehozása volt. A másik lényeges eseményt pedig a Magyar Királyi Határrendőrség létrehozása

alkotta. a határrendőrség ugyanis átvette a határforgalom ellenőrzését a helyi (önkormányzati) rendőrségek kikülönített csoportjaitól, illetve a határrend betartásának a teendőit a vámhatárral rendelkező szolgabíróságok határmenti szolgabírói kirendeltségeitől.²³

Emellett a magyar határőrizetben egyre több szakhatóság vett részt. Határőrizeti teendők részfeladatainak az ellátásában tevékenykedtek a vámhivatalok, a határmenti humán- és állatorvosi állomások. Igénybe vették továbbá — a gyanús személyek előállítása tekintetében — a határmenti erdőhatóságok fegyveres munkatársait. Szükség szerint pedig a térségben működő önkormányzati rendvédelmi testületek személyi állománya is — a vonatkozó jogszabályokban meghatározottak szerint — ideiglenesen bevonható volt határőrizeti teendők ellátásába.²⁴

A határőrizeti folyamatok azt eredményezték, hogy a határőrizeti struktúra differenciáltabbá vált, illetve létszámgyarapodás is bekövetkezett. A dualizmuskori békehatárőrizet a legkiforrottabb formáját 1912-re érte el. Ekkor a Magyar Királyság vámhatárain fegyveres határőrizeti szolgálatot ellátók létszáma 2 241 fő volt, nevezetesen 599 fő pénzügyőr, 1 392 határszéli csendőr és mintegy 250 főnyi határrendőr teljesített szolgálatot a magyar-román és a magyar-szerb határon.²⁵ **(III.sz. melléklet)**

Első látásra túlméretezettnek tűnhet a magyar határőrizetben szolgálatot teljesítő 2 241 főnyi pénzügyőr, csendőr és rendőr, hiszen a történelmi Magyarország területén összességében a Magyar Királyi Csendőrség kötelékében csaknem 12 000 csendőr, a magyarországi rendőrségek személyi állományaként mintegy 12 000 rendőr, a Magyar Királyi Pénzügyőrség szervezetében pedig közel 5 500 fő pénzügyőr teljesített szolgálatot. E három szervezet személyi állománya tehát összességében 29 500 főt tett ki. Ennek a létszámnak a határőrizetben is résztvevő 2 241 főnyi része mindhárom testület összesített létszámának 7,6 %-át tette ki. Ez valóban nem kevés, azonban azt is figyelembe kell venni, hogy a határőrizeti szolgálatot ellátó pénzügyőrök és csendőrök működési területükön ugyanúgy ellátták a testületük alapfeladatait mint az ország belsejében szolgálatot

teljesítő társaik. Kizárólag határőrizeti teendőket csupán a Magyar Királyi Határrendőrség személyi állománya végzett.²⁶
(IV/A.sz. + IV/B.sz. melléklet)

Ez a létszám a későbbi időszakok határőrizetében fegyveres szolgálatot ellátók létszámához viszonyítva meglehetősen szerénynek tűnhet ugyan, azonban figyelembe kell venni a vizsgált időszak konkrét körülményeit is. A történelmi Magyarország államhatárainak a hossza 4 166 km volt. Őrzést azonban csupán a 833,2 km hosszú magyar-román és a 458,26 km hosszúságú magyar-szerb határon végeztek. Ezek a határvonalak úgynevezett vámhatárok voltak, illetve az átlépésük útlevélhez kötött volt. Az Osztrák Császárság és a Magyar Királyság közötti 2 083 km hosszú határvonalon az áruk és az emberek szabadon mozoghattak, azaz bárki, bárhol és bármikor ellenőrzés nélkül átléphette. Horvátország tekintetében fel sem merült a magyar-horvát határ ellenőrzésének gondolata, mivel Horvátország a Magyar Szent Korona alá tartozó terület volt. Bosznia-Hercegovina és a Magyar Királyság között 583,24 km hosszú határ — az Osztrák Császárság és Bosznia-Hercegovina közti határvonalhoz hasonlóan — ugyancsak szabadon átjárható volt.²⁷

(V.sz. melléklet)

Bosznia-Hercegovina ugyan nem tartozott sem az OsztrákCsászársághoz, sem pedig a Magyar Királysághoz, azonban a két társország közösen irányította a tartományt. Bosznia-Hercegovinát 1878. évi okkupációja és 1908. évi annexiója nyomán integrálták az Osztrák-Magyar Monarchiába szinte minden lényeges témakör tekintetében. Ennek keretében a tartományban a mértékegységek, a pénz, a vasút, a posta, a hírközlés stb. minden tekintetben megfelelt az Osztrák-Magyar Monarchiában alkalmazottakéval.²⁸

A századforduló időszakában jelentősen megnőtt a Magyar Királyság külső határain — azaz a vámhatárokon — a személy- és áruforgalom. A korábbi lóvontatású kocsikat és hajókat gőzhajók és a vasút váltotta fel, amelyek összehasonlíthatatlanul több embert és árut szállítottak. Romániával és Szerbiával úgynevezett vámháborúra is sor került. A vámháborúk azonban a határőrizetet alapvetően nem befolyásolták.²⁹

Kialakult az úgynevezett kishatárforgalom, amely a dualizmust követő időszakban is fennmaradt.³⁰

Mivel a határőrizet teendőinek a megvalósítása érdekében nem állítottak fel külön testületet, ezért szükségessé vált a határőrizeti részfeladatokat végrehajtó szervezetek tevékenységének a koordinálása. A Magyar Királyi Határrendőrség ezt a feladatot is ellátta a távolsági határforgalom ellenőrzése és a határrend betartatása mellett.³¹

A dualizmus időszakában a határőrizettel kapcsolatos teendők színterének és a határforgalmi könnyítések terepnumának a vámhatárok menti 40 km szélességű területsávot tartották. E területen működő közigazgatás bocsájthatott ki kishatárforgalmi útiokmányokat, illetve ezt a területsávot vehették igénybe a határ túloldaláról kishatárforgalmi útiokmánnyal érkezők. A Magyar Királyi Határrendőrség is többnyire az e területsávban diszlokáló rendvédelmi szervezetek személyi állományát vehette igénybe.³²

Már a dualizmus időszakában kialakult a többlépcsős, valamint a határsértők valószínűsíthető mozgási irányára és idejére koncentráló határőrzés. E rendszerben az egyik lépcsőt a Magyar Királyi Pénzügyőrség vámhatárvonalat érintő működési területtel rendelkező szakaszai, a másik lépcsőt pedig a határszéli csendőr őrsők alkották. Egy-egy lépcsőn belül pedig a járőröket úgy vezényelték, hogy azok több vonalasan helyezkedtek el a határsértők valószínűsíthető mozgásában és idejében. A két világháború között is ezt a szisztémát alkalmazták, de már nem 40 km-es, hanem általában 15-20 km széles terület-sávban.³³

A határőrizet a hírszerzésben — alapvetően annak a határmenti részében — is részt vállalt. Ennek keretében az Evidenzbüro hadtest-parancsokságoknak a vezérkari osztályaira telepített területileg illetékes felderítő főállomásaival tartottak kapcsolatot a határőrizeti szervezetek. A határőrizeti szervezetek feladatát a hírszerzés tekintetében részben a határon az információk és személyek rejtett továbbítása, illetve az ellenséges hatalmak részéről az erre irányuló kísérletek megakadályo-

zása volt. Emellett pedig fontos feladatukat alkotta a határ túloldalán a katonai alkalmazások (épületek, utak stb.) lehetőségeinek, kapacitásainak a felderítése.³⁴

A békeidőszak határőrizeti rendszere azonban jelentősen módosult fegyveres konfliktus időszakában. Erre a felkészülést már békeidőszakban elkezdték. Ekkor a Magyar Királyi Határrendőrség domináns szerepkörét más tartalommal ugyan, de a határszéli csendőrség vette át.³⁵

Összességében tehát a dualista Magyarország határőrizete tükrözte az Osztrák-Magyar Monarchia azon helyzetét, hogy a két társország között szabad mozgás jött létre. Ugyanakkor azonban a külső határokat — a társhatóságok és rendvédelmi testületek bevonásával, lényegében a nyugat-európai minta Kárpát-medence-i változatával — eredményesen őrizték. A magyar határőrizet korabeli változásainak a tendenciái pedig összhangban álltak a vizsgált időszak magyar rendvédelmi modelljének a változási irányával. A dualizmus kori magyar határőrizet, takarékos egyben pedig dinamikusan fejlődő volt, amely eredményesen teljesítette a vele szemben támasztott elvárásokat.

A Magyar Királyi Csendőrség a polgári magyar állam rendvédelmének meghatározó testülete volt. A csendőrség Európa egyik legtekintélyesebb múltú rendvédelmi testülete, melyet a francia kutatók a XIV. századig vezetnek vissza. Az eredeti neve Maréchaussée (Marizsosszé) volt, amely eredetileg a haderőn belüli rend fenntartására hivatott íjász alakulat volt. Fokozatosan terjedt ki a hatásköre a haderő tagjairól a hadművelési területek polgári lakosságára, majd a Francia Királyság teljes vidéki területeire háborúban és békében egyaránt a lakosság kérése nyomán. A „nagy francia forradalom” előtt néhány évvel változtatták meg a szervezet nevét Gendarmerie-re (zsandárságra). A forradalom alatt ugyan a szervezetet megszüntették, azonban hamar kiderült, hogy arra szükség van. Ezért reorganizálták a testületet.³⁶

A csendőrség intézményét Napóleon modernizálta és a Francia Császárság vonzáskörébe tartozó államokba a francia közigazgatási modell részeként exportálta. Napóleon bukását követően pedig — a testület kiváló bűnüldözési eredményeire való tekintettel — a csendőr szervezetek működését általában

nem szüntették meg, sőt még ott is bevezették, ahol korábban ilyen szervezet nem működött.³⁷ A csendőrség ugyanis más típusú rendvédelmi szervezeteknél gyorsabban, olcsóbban és tartósabban volt képes a rend kialakítására és fenntartására vidéki viszonyok között.³⁸

A csendőrség intézménye Lombardián és Ausztrián keresztül érkezett Magyarországra. Napóleon tündöklésének időszakában Lombardia — amely hagyományosan a HABSBURG-birodalomhoz tartozott — a Francia Császárság vonzáskörébe került, ahol a francia közigazgatási modell átvételének a részeként létrehozták a lombardiai csendőrséget. Waterloo után a tartomány visszakerült a HABSBURG-okhoz. A csendőrséget azonban a rendfenntartás terén elért kiváló eredményeire tekintettel a HABSBURG-hatalom megtartotta. A lombardiai csendőr ezred vált a neoabszolutizmus során kiépítésre kerülő császári birodalmi csendőrség mintájává a teljes HABSBURG-birodalomban.³⁹

A császári birodalmi csendőrséget az uralkodó 1849-ben állította fel az 1848-1849-es magyar forradalom és szabadságharc cári csapatok segítségével történt leverése kapcsán.⁴⁰ Ez a szervezet a teljes HABSBURG-birodalom területén működött a vidékre kiterjedő hatáskörrel. Az uralkodó 1851. XII. 22-ei nyílt parancsával a katonai határőrvidék térségére is kiterjesztette a testület hatáskörét.⁴¹ A testület élére a magyarellenes tevékenység végzésében jeleskedő Franz Johann KEMPEN von Fichtenstamm báró került, akit a császár — a csendőrség vezetője tisztségének a megtartásával — 1852. IV. 25-én kinevezett az újonnan létrehozott Legfelsőbb Rendőrhatóság élére.⁴² A Legfelsőbb Rendőrhatóság birodalmi biztonsági csúcshivatal volt, amelynek az alárendeltségébe tartozott a birodalmi csendőrség és rendőrség, egyben pedig az uralkodó közvetlen felügyelete alatt állt.⁴³

A császári birodalmi csendőrség diszlokációja, szervezeti egységeinek a száma, a személyi állomány létszáma — a HABSBURG-birodalom pénzügyi helyzetétől függően — több ízben változott. A testület a legerőteljesebb időszakában 16 csendőr kerületből állt. Egy csendőr kerület lényegében egy csendőr ez-

redet alkotott. A császári birodalmi csendőrség szervezeti felépítése a lombardiai csendőrségi struktúrát követte. A végrehajtó szolgálat színtere az őrs (Posten) volt, ahol a legénységi állomány döntő többsége teljesített szolgálatot. Efelett — a birodalmi vezetési szintet figyelmen kívül hagyva — háromszintű parancsoksági rendszer működött, nevezetesen a szakasz- (Zug), a szárny- (Flügel) és a kerület- (Kreis) parancsnokság amelynek hatásköre már egy tartomány területére terjedt ki. A mindenkori császári birodalmi csendőrség ezredeinek a többsége a Kárpát-medencében teljesített szolgálatot.⁴⁴

A császári birodalmi csendőrség — annak ellenére, hogy eredményeket ért el a közbiztonság terén — kivívta a magyar nemzet ellenszenvét is, mivel a hazafiak üldözése mellett a magyarellenes cselekedetek („Kossuth-szakál”, magyaros öltözködés viseletének a büntetése stb.) legfőbb foganatosítója volt.

A magyar politikai vezetés a kiegyezéskor egyértelműen elutasította a HABSBURG hatalmi körök által javasolt azon elképzelést, hogy — a nemzet elnyomása egyik legaktívabb szervezetének — a császári birodalmi csendőrségnek a Magyarországon állomásozó alakulatait az új magyar kormány átvegye. A kiegyezéssel tehát Magyarország területén a császári birodalmi csendőrség megszűnt, a testület magyarországi ezredeit felszámolták.⁴⁵ Ezzel szemben viszont az Osztrák Császárságban a csendőrség tovább működött.

Ezzel a Magyar Szent Korona alá tartozó területeken a rosszemlékű császári birodalmi csendőrség megszűnt létezni, azonban a rendet a pandúr szervezetek nem voltak képesek fenntartani. Ezért — a teljhatalommal felruházott királyi biztosok ideiglenes működésének kitérőjét követően — ismét bevezették a Magyar Királyságban a csendőrség intézményét. Ez a testület azonban már nem birodalmi szervezet volt, hanem a magyar kormány közvetlen irányítása alatt álló nemzeti rendvédelmi testületként működött. Lényegében annyi történt, hogy a kor legsikeresebb rendvédelmi testülettípusát — a korábbi helyzettől eltérően, amikor a nemzet elnyomásának eszközeként működtették — a nemzeti kormány a magyar nemzet érdekében

alkalmazta. Ez az új csendőrség már szellemében, külsőségeiben, a személyi állomány összetételében és a jogi környezetében már teljes egészében nemzeti szervezet volt.⁴⁶

A Magyar Királyi Csendőrség létrehozásának a gondolata TISZA Kálmántól származott, aki elképzelését először az illetékes magyar szervezetek körében fogadtatta el, majd — annak ellenére, hogy a magyar rendvédelmet illetően a közös minisztertanács nem rendelkezett jogkörrel — a közös minisztertanácsban is véleményeztette, sőt a koronatanácson az uralkodó egyetértését is megszerezte (koronatanácsnak a közös minisztertanács azon ülését nevezték, amelyeken az uralkodó is részt vett).⁴⁷

Ezt követően került a törvényjavaslat a magyar országgyűlés elé, amely — miután a képviselők biztosítottak látták azt, hogy az új magyar rendvédelmi testület nem fog a rosszemlékű császári birodalmi csendőrséghez hasonló politikai cselekményeket foganatosítani — a Magyar Királyi Csendőrség létrehozását megszavazta. Az uralkodó pedig a testület létrehozásának a törvényét 1881. II. 14-én szentesítette. 1933-ban ezt a napot nyilvánították a testület napjává, azóta is ezen a napon tisztelgenek a Magyar Királyi Csendőrség előtt.⁴⁸

A Magyar Királyi Csendőrség működése számára a mintát az erdélyi és a horvátországi csendőr ezredek jelentették. E két térségben ugyanis — a közös haderőbe tagoltan — megmaradt a császári birodalmi csendőrség egy-egy ezrede horvátországi-, illetve erdélyi-csendőrség elnevezéssel. Ezeknek az alakulatoknak azonban a pusztá léte is a parlamenti ellenzék politikai támadásainak a kedvenc témája volt. A kiegyezési törvényben ugyanis a közös ügyek között a rend védelmének a témája nem szerepelt.

Az erdélyi- és a horvátországi csendőr ezredek a magyar kormány 1876-ban át is vette a közös haderőtől. Ezt követően a csendőr ezredek magyar kormánynak való átadását nehezményező személyi állományt a magyar kormány nyugdíjazta, majd a státuszokat nemzethű személyi állománnyal töltötte fel.⁴⁹

1881-ben az erdélyi csendőr ezred vált a Magyar Királyi Csendőrség kiindulási alapjává. A Magyar Királyi Csendőrség országos szervezését ugyanis ikrezési eljárással valósították

meg. Ez azt jelentette, hogy a már létező csendőr ezredek kötelékében — a meglévő szervezetre támaszkodva — hozták létre az új csendőr ezredekét és igyekeztek feltölteni az így kialakított státuszokat, természetesen a testületen kívüli jelentkezők köréből.⁵⁰

A szervezet felállításával egyidőben az elhelyezési körletek kialakítása is elkezdődött a leendő csendőr kerületek működési területén. Döntően jól felépített és jó állapotban lévő kész épületeket béreltek, illetve vásároltak a csendőrség számára. Ezen építményeket kisebb átalakításokkal hozták arra alkalmas állapotba, hogy a csendőrök befogadásával kapcsolatos igényeknek megfelelhessenek. Lényegében parasztportákat vásárolt, vagy bérelt az állam, melyek kiválasztásánál fontos szerepe volt a jó minőségű bőséges vizet szolgáltató kútnak és annak, hogy az ingatlan lehetőleg a település központjában helyezkedjen el. Mivel pedig a csendőrök saját maguk gondoskodtak az étellemezésükről, ezért a néhai parasztporták gazdálkodási feltételeinek épületszükségeit kielégítő melléképületeket is szinte azonnal használni kezdték az új őrsőkre költöző csendőrök.⁵¹

Az új csendőr kerületek szolgálatellátásukat január 1-én kezdték el. Újév hajnalán az első feladatuk volt a működési területükön tartózkodó rovottmúltúak előállításáa.

A Magyar Királyi Csendőrség hatásköre kiterjedt a Magyar Szent Korona alá tartozó teljes térségre a városok kivételével. 1882-ben külön törvény született arra vonatkozóan, hogy a belügyminiszter beleegyezésével — a testület és az érintett város között kötött szerződés szerint — a csendőrség városban is teljesíthet szolgálatot térítés ellenében. E lehetőséggel számos város élt is, elsősorban a külterülete tekintetében. A városok hatósági területén szolgálatot teljesítő csendőrök azonban nem kerültek a város alárendeltségébe, hanem továbbra is tisztjeik irányítása alatt maradtak.⁵²

A Magyar Királyi Csendőrség szervezeti felépítése az 1876-ban átvett erdélyi csendőrség szervezetét követte. Az őrsőkön folyt a szolgálati tevékenység, itt teljesített szolgálatot a legénység döntő többsége, felettük pedig háromszintű parancsnokság működött, amelyekben tisztek teljesítettek szolgálatot. Ezek voltak a szakasz-, szárny- és a kerület-parancsnokság. A

testület élén a csendőr felügyelőség állt. Az átlagostól jelentősen eltérő közbiztonsági helyzetben lévő térségek rendjének a védelme érdekében ideiglenes vagy állandó csendőr különítményeket hoztak létre.

A Magyar Királyi Csendőrség szervezetében fokozatosan alakultak ki a speciális szervezeti elemek. Ilyenek voltak például a kerületenként létrehozott pótszárnyak. A pórszárnyakba helyeztek minden tevékenységet, amelyeknek a végzése ugyan elengedhetetlenül szükséges volt a csendőrségi alapfeladatok eredményes ellátásához — gazdálkodás, személyzeti munka stb. — azonban a pótszárnyak nem végeztek közrendvédelmi szolgálati teendőket, működési területtel sem rendelkeztek. A speciális szervezeti elemek többsége azonban a csendőr felügyelőség közvetlen alárendeltségébe tartozott. Ilyen volt például a központi anyagraktár, a lovasiskola, a nagyváradai legény-ségi kiképző bázis stb..⁵³

Az Osztrák-Magyar Monarchiában összesen két csendőrség működött, egy az Osztrák Császárságban, egy pedig a Magyar Királyságban. A Magyar Királyi Csendőrség részét alkotta a horvát csendőrség is, azonban a szervezeten belül autonómiát élvezett, a horvát belügyminiszter által a horvát kormány irányította és a horvát savor felügyelete alatt állt, szolgálati nyelve pedig a horvát volt, működési területe a Szent Korona alá tartozó térségből Horvátország területére terjedt ki. A két társország csendőrségén kívül Bosznia-Hercegovina is rendelkezett csendőrséggel. Ezt a szervezetet azonban nem lehet az Osztrák-Magyar Monarchia csendőrségének tekinteni, mivel maga a tartomány sem tartozott — annak ellenére, hogy 1878-ban okkupálták, majd 1908-ban annektálták — sem az Osztrák Császársághoz, sem pedig a Magyar Királysághoz, hanem a két társország a közös pénzügyminiszter által közösen kormányozta az egyébként önálló státútummal rendelkező tartományt.⁵⁴

A Magyar Királyi Csendőrségnek az egész országra kiterjedő szervezete kiépülésének befejeződése után 1886-ban hat csendőr kerület, 25 csendőr szárny, 62 csendőr szakasz és 966 csendőr őr működött 6 000 fő körüli létszámmal. Ezzel szemben az utolsó békeévben nyolc csendőr kerület-parancsokság,

57 csendőr szárny-parancsnokság, 136 csendőr szakasz-parancsnokság és 2 028 csendőr őr működött a Magyar Királyságban Horvátországot nem számítva és az 1904-ben létesített 683 csendőr járásőrmesterséget — ahol a nyomozómunka folyt — figyelmen kívül hagyva. A testület létszáma ekkor 14 362 fő volt.⁵⁵ **(VI.sz. melléklet)**

A Magyar Királyi Csendőrség szervezete tehát a dualizmus időszakában dinamikus gyarapodáson esett át. Az új magyar rendvédelmi testület a korábbi pandúr szervezethez képest lényegesen hatékonyabbnak bizonyult. A települések azt szerették volna, ha a hatékony rendvédelmi testület egyik őrsze az ő falujukba települt volna. Ez természetesen lehetetlen volt, hiszen nem lehetett minden faluban csendőr őrsöt létesíteni. A testület vezetése a felmerült igényeket osztályozta és az új őrsöket oda telepítették, ahol azokra a legnagyobb szükség volt. A testület létszáma azonban nem gyarapodott olyan ütemben, amilyen mértékben a jogosnak ítélt kérelmek száma nőtt. Így tehát a már meglévő őrsök létszámának a mérséklésével is elősegítették új őrsök létrehozását.

A Magyar Királyi Csendőrség a testület számára megállapított létszámhoz képest lényegében folyamatos elmaradásban volt az utolsó békeévek kivételével. A legnagyobb létszámhiany a testület felállításakor keletkezett, melyet a Magyar Királyi Honvédségbe sorozott, kiváló minőségű honvédekkel pótoltak ideiglenesen.⁵⁶

A Magyar Királyi Csendőrségre nem vonatkoztak speciális jogszabályok, ugyanazon jogszabályi környezetben végezte a teendőit, mint a többi magyar rendvédelmi testület. A technikai eszközökkel való ellátottsága sem volt eltérő a többi rendvédelmi testületétől. Mégis — a megalakulás és az I. világháború éveit leszámítva — 90 % körüli büntetőeljárás eredményeket ért el. E kimagasló eredmények oka egyértelműen a jól képzett és vezetett, ütőképes személyi állomány volt. A legénység és a tisztikar egyértelműen sokkal jobb helyzetben volt — a szakmai felkészültség és az egzisztencia biztonsága tekintetében egyaránt — mint a korabeli magyar rendőrségek személyi állománya. A testület legnagyobb értékét a személyi állománya alkotta.

A legénységgel szembeni felvételi követelmények között szerepelt az ép és egészséges testalkat, a megfelelő szellemi, erőnléti és pszichikai állapot. Minden jelentkezőnek rendelkeznie kellett az elemi iskolai végzettséggel, ami nagy szó volt, hiszen a rendőr legénységek mintegy 20 %-a analfabéta volt. A csendőrképző alaptanfolyam — amely járőrtársi beosztás betöltésére jogosította fel a csendőrt — elvégzése nyomán vált a csendőr szolgálatba vezényelhetővé. Az alaptanfolyam időszaka a testület fennállása során fokozatosan növekedett, kezdetben félév volt. A felvételi eljárásón sikeresen átesett csendőrt a próba ideje letöltése után véglegesítették. A felvételi követelmények között szerepelt a letöltött sorkatonai szolgálat, a nőtlen, vagy gyermektelen özvegyi családi állapot. A testület vezetése arra törekedett, hogy a csendőrségbe lehetőleg parasztfiúk kerüljenek, mivel ők ismerték a legjobban azt a közeget, amelyben a szolgálatukat teljesítették. Fontos szempont volt továbbá, hogy bűnügyileg fertőzött családi háttérrel rendelkező személy ne kerülhessen a testületbe. A legénységnek a felvételétől számított kilenc éven belül el kellett végezni a járőrvezetői tanfolyamot is. Ennek hiányában a testület megvált a csendőrtől, a legkiválóbbak számára pedig lehetővé tették az őrs-parancsok képző tanfolyam elvégzését.⁵⁷

A tisztikar tagjai a Ludovika Akadémia elvégzését követően gyakornokként sajátíthatták el a csendőrségi ismereteket a közigazgatási elméleti és gyakorlati szakvizsgarendszer keretei között, de természetesen más tartalommal, mint a közigazgatási tisztviselők.

A Magyar Királyi Csendőrségnél tehát a személyi állomány képzése tekintetében ugyanaz a szisztéma valósult meg, mint a magyar közigazgatás más területein. Nevezetesen az állami iskolai végzettség — amely a betöltendő beosztás szintjétől lehetett elemi-, vagy középiskolai, illetve egyetemi végzettség, természetesen az egyetemi végzettségek tekintetében a leendő munkakört megalapozó tartalommal — jelentette azt az elméleti bázist, amelyre épült az elméleti és gyakorlati ismereteket is tartalmazó szaktanfolyam. Magasabb munkakörbe magasabb szintű tanfolyam eredményes elvégzése által lehetett jutni.⁵⁸

A csendőrtisztek a Ludovika Akadémián elsajátították a testület békebeli és háborús viszonyok közötti vezetésének az ismereteit. Erre épült rá a csendőrség speciális körülményeinek megfelelő vezetési tapasztalatokat megtestesítő ismeretanyag elsajátítása a gyakornoki idő alatt. A tiszteknél a gyakornoki idő, a legénységnél a próbaidő hossza dinamikusan formálódott a testület fennállása során, amely végül hároméves időtartammal stabilizálódott. Ezen időszak alatt nem csupán elméleti jellegű felkészítésben részesültek a csendőr tisztek és a legénység. A gyakornoki idő alatt — az elméleti ismeretek elsajátítása után — járőrszolgálatot is kellett teljesíteniük idősebb gyakorlott csendőrök vezetésével. Ennek során a legénység megismerkedhetett azzal, hogy milyen tevékenységet fog folytatni a hivatása gyakorlása során. A tisztkar tagjai pedig megtapasztalhatták azt, hogy a leendő beosztottaiknak mit és hogyan kell teljesíteniük szolgálatellátásakor. A leendő csendőr tiszteket az elméleti és gyakorlati felkészítésük során eljuttatták olyan szellemi alkotóműhelyekbe is, ahol megismerkedhettek a csendőrségi szolgálat eredményes teljesítését elősegítő szellemi munkálkodások lényegével. A csendőr tisztek első beosztása pedig mindig a legalacsonyabb tiszti beosztás helyettesi státusza volt, ahol az idősebb és gyakorlati tapasztalatokkal rendelkező tisztársaiktól sajátíthatták el a csendőr csapatok vezetéséhez szükséges metodika gyakorlati megvalósításának fortélyait. A csendőr tisztek ugyanis személyükben nem minősültek közbiztonsági közegnek, az ő feladatuk kizárólag a vezetés és a legénység képzése volt.⁵⁹

A Magyar Királyi Csendőrség militáns jellege, azaz a katonai vezetési szisztéma és a katonai függelmi rendszer lehetővé tette, hogy a testület lehetőségeit jól hasznosítsák. A vezetés, illetve a végrehajtás szintjén egyaránt naprakész és magas szakmai képzettség pedig a kiváló szolgálatellátást eredményezett, ami azonban csak úgy jöhetett létre, hogy a személyi állomány erkölcsi állapota is kiváló volt.

A Magyar Királyi Csendőrségnél tehát különböző a munkaköröket ellátó személyek tevékenységét és felelősségét jól elhatárolták. A különböző munkakörökbe tartozó teendőket pedig

a személyi állomány minden tagjának maradéktalanul meg kellett valósítani. A testületen belüli szakfeladatok eredményes el-
látása érdekében pedig szabályzatokat hoztak létre. A testület
fennállása során 80 körüli szabályzat foglalta keretbe, illetve
határozta meg a feladatok teljesítését.

Ilyen körülmények között nem is jöhetett létre más ered-
mény mint az, hogy a polgári magyar állam rendvédelmi mo-
delljének legkiválóbb testülete a Magyar Királyi Csendőrség
volt. A modell második pillérét alkotó rendőrségek ugyanis
messze elmaradtak — különösen a személyi állomány felkészí-
tése tekintetében — a csendőrség mögött. A rendőr tisztek —
korabeli szóhasználat szerint rendőr tisztviselők — például a
dualizmus időszakában még nem részesültek a rendőreg veze-
tésére irányuló szakirányú felkészítésben. Nem is lehetett ilyen
irányú képzést létrehozni, hiszen ahány város annyiféle rendőr-
ség működött. A rendőr tisztekkel szembeni képesítési követel-
mények a közigazgatási tisztviselőkével voltak azonosak. A
mintegy 20 % analfabétát magába foglaló rendőrlegénység és a
testületi vezetésre felkészítetlen rendőr tiszti kar értelemszerűen
nem lehetett képes olyan eredmények elérésére, mint a csend-
őrség.⁶⁰

E képet egészíti ki, hogy a rendőrségek eleve alkalmatlan-
ok voltak a rendvédelmi feladatok egyes tevékenységeinek a
végrehajtására. Ilyen volt például a csapaterős karhatalmi teen-
dők ellátása. A rendőrök egyéni fegyverzete, a felkészültségbeli
hiányosságaik, illetve a katonai stílusú vezetés hiánya gyakor-
latilag lehetetlenné tette a karhatalmi bevetésüket a dualizmus
időszakában.⁶¹

A Magyar Királyi Csendőrség tehát — bár nem a kiegye-
zéssel jött létre, hanem csaknem másfél évtizeddel később,
mégis — a polgári magyar rendvédelmi modelljének legtekinté-
lyesebb és leghatékonyabb szervezete volt, amely az ország
területének a nagyobbik felében és lakosságának a többsége kö-
rében tartotta fenn a rendet példamutató módon, Európa orszá-
gaiban működő nemzeti csendőrségekhez hasonlóan. Ebből fa-
kadóan pedig azokon a településeken, ahol a rend védelmének
a megerősítésére volt szükség szívesen vették igénybe a csend-
őrséget. Így volt ez a magyar határőrizet terén is.

A magyar határőrizet az a témakör, melynek a lényegét — a polgári magyar állam rendvédelmi modelljének és a magyar csendőr testületnek az ismertetése mellett — indokolt felvázolni annak érdekében, hogy a határszéli csendőrség témája megismerhetővé váljék.

A dualizmus időszakában a magyar határőrizet terén jelentős változások valósultak meg. Ekkor került át a hagyományosan a haderő kompetenciájába tartozó határőrizet a rendvédelem feladatkörébe, ezáltal a belügyi tárca, illetve a magyar kormány közvetlen irányítása alá. Ez nem magyar sajátosság volt, hasonló folyamatok már korábban megvalósultak Európa nyugati felében. A magyar határőrizet terén bekövetkezett változások pedig a HABSBURG-birodalomnak többé-kevésbé a kiegyezés időszakában megvalósuló haderőreformjához kapcsolódó következmények voltak.

A technika fejlődésével a haditechnika is sokat változott. Az új haditechnikai eszközök, illetve az abból fakadó harc eljárás változások alkalmazására való felkészülés hiánya esetén esély sem keletkezhetett a háborúk megnyerésére. A kor színvonalán álló és kellő mennyiségű haditechnika biztosítása mellett nélkülözhetetlen volt a kellő erőkoncentráció létrehozásának a képessége is. Ez Karl von CLAUSEWITZ — a XIX. század utolsó negyedében magyarul is megjelent — könyvében szemléletesen kifejtette.⁶²

Ezzel a — lényegében haditechnikai fejlődésből fakadó — követelménnyel azonban merőben ellentétes volt a határőrizeti igény. Az eredményes határőrizet megvalósítása érdekében ugyanis a nehézfegyverzetétől megfosztott személyi állományt apró szervezeti egységekre bontva, viszonylag keskeny ám hosszú területsávon kellett elhelyezni a határ mentén. A haderőnek a határőrizetbe bevont élőereje a véderő számára lényegében elveszett mivel ezen élőerő harcértéke tulajdonképpen megszűnt. Az országok katonai vezetései ezért a határőrizeti teendőket — legalább is békeidőben — áadták a rendvédelmi szervezeteknek.⁶³

Az Osztrák-Magyar Monarchiában a kiegyezéskor a határőrizetet már nem tekintették a haderő feladataihoz tartozónak. A katonai határőrvidéket megszüntették, területét és lakosságát

pedig 1872-től 1884-ig visszaintegrálták a polgári magyar közigazgatásba.⁶⁴

A dualizmus időszakában a 4 166 km hosszú magyar államhatárból azonban csupán a magyar-román (833,2 km) és a magyar-szerb (458,26 km) határ kellett őrizni. Az Osztrák-Magyar Monarchia két társországa, azaz az Osztrák Császárság és a Magyar Királyság között húzódó úgynevezett belső határt (2 083 km) bárki, bárhol és bármikor szabadon átléphette. Horvátország tekintetében — mivel eleve a Magyar Szent Korona alá tartozott — a határellenőrzés igényének a gondolata fel sem merült. Bosznia-Hercegovinának a Magyar Királysággal közös határa (583,24 km) az ellenőrzésére pedig azért nem kerülhetett sor, mert a tartomány az Osztrák-Magyar Monarchia vámközségébe tartozott. Hasonló volt a helyzet a fiumei térségnél az úgynevezett Tenger mellék határainak esetében is (208,3 km).⁶⁵

A dualizmus kori Magyar Királyságnak tehát csak a magyar-román és a magyar-szerb határszakaszát kellett ellenőrizni. E két határszakasz természetes határszakaszt alkotott, mivel a határt folyók, illetve hegyláncok alkották. Ebből fakadóan a folyami átkelőhelyek és a hegyeken átvezető hágók ellenőrzésével a határellenőrzés tulajdonképpen megvalósítható volt. A helyzet azonban ennél mégis bonyolultabbnak bizonyult, hiszen a hegyekben és a folyóknál is akadtak olyan terepszakaszok — amelyek ugyan a tömeges személy- és áruforgalom lebonyolítására nem voltak megfelelőek, azonban — magányos vándorok, illetve kisebb embercsoportok és csekély mennyiségű áruk határon történő átjuttatására alkalmasak voltak. Így tehát a dualizmus kori Magyar Királyság külső határainak az őrzése is a határőrizet klasszikus hármastagolását valósította meg, azaz a határvonal őrzését, a határforgalom ellenőrzését és a határrend betartatását.⁶⁶

A dualizmus időszakában a határok őrzésére nem hoztak létre külön rendvédelmi testületet, hanem a meglévő szervezetek, útlevélköteles határszakaszok mentén diszlokáló alakulatait bízták meg azon részhatárőrizeti feladatok teljesítésével, amelyek többé-kevésbé közel álltak az adott testület alapfeladataihoz.

Kezdetben a Magyar Királyság külső határainak az őrzését a Magyar Királyi Pénzügyőrség azon szakaszai végezték, amelyek működési területe érintkezett a vámhatárokkal. Az érintett pénzügyőr szakaszok a határforgalom ellenőrzésében és a határrend betartatásában nem vettek részt. A határvonal őrzési teendőiket pedig az egyéb pénzügyőrségi feladataik ellátása mellett valósították meg. A magyar kormányok kezdetben nem is tehettek mást, mint hogy a Magyar Királyi Pénzügyőrségre bízták a határvonal őrzését, mivel nem volt a kormány alárendeltségében más testület, amely egységes ruházattal, fegyverzettel és szervezettel rendelkezett és a hatásköre kiterjedt a határmenti térségekre is. A Magyar Királyi Pénzügyőrség mintegy 5 500 főnyi létszámából — a határmenti szakaszokban szolgálatot teljesítő pénzügyőrök által — hozzávetőlegesen 599 fő valósította meg a határvonal őrzését.⁶⁷

A határon átmenő áruforgalmat a vámhivatalok, a személyforgalmat pedig az adott határátkelőhelyhez legközelebbi nagyobb város rendőrségéből kikülönített csoport ellenőrizte.⁶⁸

A határrend betartatásáról az útlevélköteles határszakasszal érintkező járások határmenti szolgabírói kirendeltségei gondoskodtak.⁶⁹

Ez a rendszer meglehetősen takarékos volt ugyan, azonban viszonylag gyorsan érzékelhetővé vált a gyengesége is. Nevezetesen a csempészek és egyéb illetéktelen személyek határon való átjutásának megakadályozására a rendelkezésre álló élőerő csekélynek bizonyult. Az állatcsempészetből fakadóan elfertőződött az erdélyi állatállomány egy része. Az erdélyi gazdákörök számos kérelemben fogalmazták meg azon igényüket, hogy a határőrizetet erősítsék meg. A gazdák attól tartottak, hogy a fertőzött állatok miatt ki fognak szorulni a legjobb, elsősorban nyugat-európai élelmiszerpiacokról. A gazdasági károkon kívül, a laza határőrizetnek negatív politikai hozadéka is keletkeztek. Elsősorban Erdélyben észlelték, hogy az ország egysége ellen uszító, a nemzetiségeket bujtogató röplapokat a nem kellően őrzött határokon mázsaszám hoztak be és terjesztettek a nemzetiségi lakosság körében.⁷⁰

Ez a helyzet vezetett a határszéli csendőrség létrehozásához. A többszöri szervezeti, szolgálatellátási metodika változtatásokon és létszámfejlesztéseken átesett határszéli csendőrség ugyan jelentősen megerősítette a magyar határőrizetet, ám továbbra is hiányzott a három határőrizeti elem összehangolása. E feladat teljesítésére volt hivatott a XX. század elején létrehozott Magyar Királyi Határrendőrség.⁷¹

A testület nem csupán a határőrizeti feladatok ellátásában résztvevő szervezetek munkáját volt hivatott koordinálni és felügyelni, hanem a határmenti térségben működő valamennyi — így az önkormányzati alárendeltségű — rendvédelmi testületet is igénybe vehette a vonatkozó törvényekben meghatározott esetekben.⁷²

A Magyar Királyi Határrendőrség volt a polgári állam rendvédelmi modelljében az első szervezet, amelynek már a fő feladatát a határőrizet alkotta. E tevékenységen kívül más teendőket nem is kellett ellátnia. Azonban a határrendőrség a határőrizetből csupán a határforgalom ellenőrzését és a határrend betartatását végezte, mely feladatokat a kikülönített rendőri csoportoktól, illetve a határszéli szolgabírói kirendeltségektől vette át. A Magyar Királyi Határrendőrség rendszeresített létszáma — amely a testület legjelentősebb fejlesztésének az időszakában 500 fő körüli volt — nem is tette lehetővé, hogy jelentősebb létszámot igénylő határőrizeti feladatban, azaz a határvonal őrzésének a megvalósításában részt vegyen.⁷³

A dualizmus kezdetén a magyar határőrizetben még a pénzügyi tárca volt a legbefolyásosabb. A határőrizetbe a csendőrség bevonása, illetve a határrendőrség létrehozása nyomán azonban a belügyi tárca vált dominánssá. Végül azonban az I. világháborúra való felkészülés során, a katonai határőrizetre való áttéréssel ismét a haderő vált meghatározóvá a határőrizetben is.⁷⁴

A dualizmuskori magyar rendvédelem dinamikusan fejlődött, a fejlesztésének pedig az egyik legfontosabb eleme a Magyar Királyi Csendőrség felállítása volt. A teljes magyar rendvédelmi modell és azon belül a magyar határőrizet is az önkormányzati dominanciából és a polgári fegyveres őrtestületek túl-

súlyából kiindulva a központi irányítás térnyerése és a katonailag szervezett fegyveres őrtestületek arányainak a növekedése irányában fejlődött.⁷⁵

A dualizmus kezdeti évtizedeiben a kormánynak közvetlenül alárendelt testület részeként, azaz a Magyar Királyi Pénzügyőrség vámhatár menti szakaszain szolgálatot teljesítő pénzügyőrök által mintegy 600 fő teljesített szolgálatot a Magyar Királyság külső határainak az őrzésével. A határforgalom ellenőrzésére a közeli nagyobb városok rendőrségeiből kikülönített csoportok létszáma valószínűsíthetően mintegy 100 fő lehetett. A határrend betartatásában számításba vehető határszéli szolgabírói kirendeltségek pedig — amelyek többnyire egy főseknek tekinthetők minden bizonnyal csekély létszámú vármegyei hivatalnokot foglalkoztatott. Ugyancsak minimális létszámú tisztviselők végezték a román és a szerb határvonalakon átkelő áruk vámolásának a teendőit, a vámhivatalnokok és a szolgabírói kirendeltségek tisztviselőinek az együttes létszáma hozzávetőlegesen 100 fő körüli lehetett.

Ezzel szemben a háború előtti években az útlevelelköteles határok őrzésében a határszéli csendőrség 1 392 fő csendőrrel vett részt. Ugyancsak a határvonal őrzésében vett részt a pénzügyőrség is mintegy 600 fő pénzügyőrrel a vámhatár menti szakaszain szolgálatot teljesítő pénzügyőrök által. Mindkét testület a kormány közvetlen irányítása alatt állt. Egyben pedig a csendőrség a katonailag szervezett fegyveres őrtestületek csoportjába tartozott.⁷⁶

A határforgalom ellenőrzéséből az önkormányzati rendőrségek kikerültek, mivel a forgalomellenőrzési teendőket a kormány közvetlen irányítása alá tartozó új polgári fegyveres őrtestület a Magyar Királyi Határrendőrség vette át, melynek a létszáma már 500 fő körüli volt.⁷⁷

A határrend betartatásának a teendői is átkerültek a vármegyei hatóságoktól a kormány közvetlen irányítása alá tartozó Magyar Királyi Határrendőrséghez.⁷⁸

A dualizmus időszakában tehát már elkezdődött a magyar rendvédelemben az a folyamat, amely a későbbi korokat is jellemezte, amelynek az volt az egyik lényeges vonása, hogy a centralizmus (a központi államhatalomnak való alárendeltség)

és a militarizmus (katonailag szervezett fegyveres őrtestület) erősödött föl. Ez a teljes magyar rendvédelmi modellre jellemző folyamat a határőrizetben is megvalósult.⁷⁹

A határszéli csendőrség kialakításának a szükségességét tehát a határőrizetnek a haderőtől a rendvédelemhez kerülése idézte elő. Konkrétan pedig a magyar-román határpontosítás nyomán a határvonal kitűzésének az eseményéhez kapcsolódott.⁸⁰

A magyar-román határszakaszon jelentős területeket ugyan a két szomszédos állam közül egyik sem követelt a másik országtól, azonban a határvonal helyes fekvése több helyen vitatott volt. Ebből fakadóan a magyar és a román határmenti fegyveres testületek között — még fegyverhasználatra is vezető — kisebb-nagyobb összetűzésekre került sor. Magyar részről ugyan több évtizeden át kezdeményezték a határpontosítást, azonban nem sikerült az érintett feleknek a megegyezés közelebbe kerülniük. Végül az Osztrák Császárság és a Román Királyság közötti bukovinai határvonal rendezését kapcsolták egybe az erdélyi és a regáti közös határvonal pontosításával.⁸¹

A kor élvonalbeli metodikájával kitűzött és a terepen megjelölt határvonal kitűzése több évet vett igénybe, melyet a magyar és román fél vegyesbizottság formájában valósított meg.⁸²

Végül a magyar-román határt az 1887. XII. 7-én, illetve november 25-én kelt nemzetközi egyezményben rögzítették, illetve fogadták el, melyet a magyar országgyűlés 1888. IV. 30-án emelt törvényerőre.⁸³

A magyar belügyminiszter rendeletben szabályozta a határjelek védelmét és a határvonal őrzését. A terepen kitűzött új határvonal határjeleinek a gondozása, a megnövekedett számú kettősbirtokosok forgalmának a felügyelete már meghaladta a határmenti pénzügyőr csapatok lehetőségeit. Szükség volt az élőerő gyarapítására. Erre pedig a legalkalmasabb a csendőrség volt, amely a közbiztonságot vidéken megteremtette és fenntartotta. Az egységes felszerelése, fegyverzete, a személyi állomány felkészítettsége és a testület vezetésének a katonai stílusa alkalmassá tette arra, hogy a határőrizeti feladatok ellátásában részt vegyen. Emellett pedig a testület már korábban — a romá-

niai kolera járvány idején — sikeresen vett részt a határ zárásában. Ezért e testülettel kívánták a magyar határőrizetet megerősíteni, amely belügyi rendelet formájában öltött testet.⁸⁴ „Az utasítás első és leglényegesebb fejezetében foglaltaknak a végrehajtása a belügyminisztériumra hárult. Az első fejezet első paragrafusa elrendelte a határszéli csendőrség szervezését.”⁸⁵

A kolozsvári székhelyű erdélyi csendőr kerületnek — a határőrizeti teendők ellátására hivatott szervezeti egységek létrehozását és a személyi állomány növelését megelőzően — 1890-ben 4 szárnya, 8 szakasza és 151 őrsé volt, melyben 17 tiszt és 905 főnyi legénység teljesített szolgálatot. A kerület megerősítését követően 1893-ban 5 szárny, 11 szakasz és 165 őrs tartozott a szervezetbe. Az új szervezeti elemek 1 szárny, 3 szakasz és 14 őrs, továbbá ezen alakulatoknál szolgálatot teljesítő 6 tiszt és 85 főnyi legénység összesen 91 fő volt. Ennek a szervezeti egység és létszám fejlesztésnek a döntő többsége a határszéli csendőrség kiépítésére esett, nevezetesen 1 szárny, 3 tiszt és 66 fő legénység.⁸⁶

Az új szervezeti elemek szolgálati helyének és működési területének a kijelölése a belügyi és a honvédelmi tárca közös bizottságának képezte a feladatát. A bizottság TÖRÖK Ferenc vezetésével az érintett területeket bejárva jelölte ki az új őrsök elhelyezési körleteit és működési területeit. A határszéli csendőrség működését gondosan előkészítették, a működési feltételeket pedig körültekintően hozták létre. A határszéli csendőrség a szolgálatát 1893 júliusában kezdte el.

A pénzügyőrök és a csendőrök a határőrizeti teendőiket úgy látták el, hogy szolgálatteljesítésük során kötelesek voltak a testület alapfeladatából származó teendőiket is teljesíteni. Nem arról volt tehát szó, hogy a pénzügyőrség és a csendőrség a határőrizeti teendők ellátását megvalósító szervezeti egységei csak határőrizeti szolgálatot teljesítettek, hanem arról, hogy a szokásos pénzügyőrségi és csendőrségi teendők ellátása mellett kellett a határőrizeti teendőiket is megvalósítaniuk. A pénzügyőrök esetében e feladat mindvégig a határvonal őrzése volt. A csendőrök esetében azonban a határvonal őrzése mellett a tevékenységi kör kiterjedt a határforgalomra, lényegében a kishatárforgalom ellenőrzésére is.⁸⁷

A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti tevékenységet is megvalósító szolgálatellátása kezdetben mindenben meg-egyezett az ország belsejében szolgálatot ellátókéval. Idővel azonban kialakult a határőrzési feladatokhoz igazodó szolgálati metodika. A határszéli csendőrség fennállása teljes időszakában járőrözéssel (portyázással) látta el a feladatait, azonban a járőrözés szabályai némileg módosultak. A Magyar Királyi Csendőrségnél egységesen úgynevezett őrzárati beosztást alkalmaztak. Ennek az volt a lényege, hogy a kijelölt tereppontokon meghatározott ideig kellett a járőrnek figyelést végrehajtania, illetve a tereptárgyak közötti menetvonalat és menetidőt is előre meghatározták a járőrszolgálatot teljesítők számára. Ezzel szemben a határszéli csendőrség járőrei részére csupán a kijelölt tereptárgyak érintését írták elő. A tereptárgyak közötti menetvonalat és menetidőt, illetve az egyes tereptárgyaknál eltöltött idő hosszát a járőrvezető határozta meg.⁸⁸

A szolgálatellátási metodika mellett a határszéli csendőrség szervezeti felépítése is módosult. Kezdetben csupán az őrsök számának a gyarapításával és a határőrizeti feladatokat is ellátó csendőrök létszámának a növelésével fejlesztették a határszéli csendőrséget. Ez a fejlesztési folyamat azonban, a két vámhatárral rendelkező csendőr kerületnél — kezdetben a kolozsvári, majd később az abból kiváló brassói és mindvégig a szegedi csendőr kerületnél — nem egyformán valósult meg. Erdélyben arra törekedtek, hogy a csendőr kerületnél olyan parancsnokságok alakuljanak ki, amelyek a határőrizetre szakosodtak. Ezzel szemben a szegedi csendőr kerületnél ilyen szakirányú vezetési szintek kialakítására nem törekedtek. Megelégedtek csupán a határmenti őrsök számának és létszámának a gyarapításával. A szegedi csendőr kerületnél a határszéli csendőr őrsök számát 42-ről 52-re emelték. Ezen őrsökon szolgálatot teljesítő személyi állományt pedig 149-ről 310 főre emelték. A személyi állomány és az őrsök számának növekedése az Erdélyben határőrizeti szolgálatot teljesítő csendőrség körében is magasabb volt, mint a mélységi területeken. Erdélyben 21 határszéli csendőr őrs működött eredetileg, melynek a számát 107-re emelték. A 66 főnyi határszéli legénységi létszámot pedig folyamatosan és több lépcsőben 728 főre növelték,

az utolsó békeévben pedig a határszéli csendőrség kötelékében a két kerületben összesen 1 392 fő teljesített szolgálatot. Emellett mindkét csendőr kerület-parancsnokságon egy-egy csendőr tiszt a határőrizeti tevékenységért volt felelős.⁸⁹ **(VII.sz. melléklet)**

A határszéli csendőrség fennállása során a legutolsó és leglényegesebb változtatásra 1912-ben került sor. Ezt megelőzően a Magyar Királyi Csendőrség tiszti delegációt küldött tanulmányútra az Osztrák Császárság örökös tartományaiba és Bosznia-Hercegovina tartományába a tartományi csendőrségek határőrizeti szolgálatának a tanulmányozása céljából. A külföldi és a hazai tanulmányok hasznosításával szabályozták rendeleti úton a magyar határőrizetet, melyben jelentős feladat hárult a határszéli csendőrségre.

„a) A határon átkelőkhöz figyelemmel kísérése, a határ mentén felmerülő — államrendészeti szempontból fontosabb — mozzanatokról és eseményekről tájékozás szerzése és az észleltekről az illetékes hatósággal közlése;

b) Államellenes nyomtatványok becsempészésének megakadályozása és feljelentése;

c) Idegen politikai ügynökök megfigyelése;

d) Külföldiek bejelentésére és lakhatására vonatkozó szabályok végrehajtásának ellenőrzése az 1912. évi 48 999 / V-a. és az 58 320 / V-a. sz. belügyminiszteri rendeletben meghatározott mérvben;

e) A kémkedés megakadályozása, esetleg a kémek elfogása és az illetékes hatóságoknak való átadása;

f) A szomszédos állam lakói részéről személyek és tárgyak ellen jöhető erőszakos támadás meggátolása, különösen pedig katonai védőművek, az ország határának jelölésére szolgáló határjelek, jelzők, katonai vagy polgári hatóságok által felállított földmérési jelek megrongálásának, megsemmisítésének, vagy megváltoztatásának megakadályozása, a tettesek kinyomozása és az illetékes hatóságnak való feljelentése vagy a — szükséghez mérten — átadása;

g) Kitiltott, rendőrileg kifogás alá eső és magukat igazolni nem tudó gyanús személyeknek az állam területére szándékolt belépésében való megakadályozása;

h) Nyomozott, vagy valamely büntető cselekménnyel gyanúsított, és a törvények, vagy fennálló szabályok értelmében előzetesen letartóztatható egyéneknek a határszélen való elfogása;

i) Toloncok kicserélése;

j) Fegyverek, lőszeres és hadiszerek ki- és bevitelének ellenőrzése, valamint tilalom esetén ilyenek és más tiltott tárgyak kivitelének és behozatalának megakadályozása;

k) Hadköteles egyének kiszökésének a megakadályozása;

l) Kerítés (nőcsempészet, leánykereskedés) meggátlása és feljelentése;

m) Határszéli vasúti és gőzhajó állomásokon az államrendészeti és közegészségügyi szabályok betartásának ellenőrzése;

n) A határszélen lévő szállodák, vendéglők, korcsmák, kávéházak és egyéb nyilvános helyek ellenőrzése;

o) Azon határvonalon, ahol útlevél kötelezettség fennáll és ahol ez kifejezetten a csendőrségre bízott: az útlevelek vizsgálata, bélyegtelen határátlépési igazolványok kiállítása;

p) Az útlevél szabályok áthágása, a titkos visszatérésre a külföldiek bejelentésére, valamint lakhatására vonatkozó szabályok megszegése által elkövetett kihágások följelentése;

r) A csempészet megakadályozása és az erre hivatott közegek támogatása;

s) a tiltott kivándorlás megakadályozása, a kivándorlásról szóló 1909. évi II. tc. és a vonatkozó 57 000 / 1909. BM.r. végrehajtási utasítás rendelkezései betartásának ellenőrzése, valamint a törvény megszegése által elkövetett büntettek, vétségek és kihágások följelentése’’⁹⁰

Az új szabályozás szerint mindkét csendőr kerületben kialakították a kikülföntött törzstisztek rendszerét. A kikülföntött törzstisztek a kerület-parancsnokság és a határszéli csendőr őrök között álltak, feladatuk a határörizeti tevékenység irányítása volt. A határszéli csendőrség még egy speciális szervezeti egységgel rendelkezett, az úgynevezett nyári őrökkel. A nyári őröket a hó elolvadása és leesése közötti időszakban működtették, amikor a télen nehezen járható helyeken a mozgás lehetősége megnöt. A nyári őrök létszámát, felszerelését, az anyaőr állományából külföntették ki. A nyári őrök épületeit oda telepítették, ahol a jó idő beálltával számítani lehetett az illetéktelen

határátlépési kísérletekre. Ezek a helyek általában az anyaórs elhelyezési körletétől távol helyezkedtek el. Nyári órs hiányában az anyaórsról indított járőrök szolgálati idejének jelentős részét a szolgálati helyre való kiérkezés, illetve az órskörletbe való visszatérés töltötte volna ki. A nyári órsök működtetésével jelentősen meg lehetett növelni a járőrsűrűséget a határsértők valószínű mozgási helyén és idejében.⁹¹ (VIII.sz. melléklet)

A határőrizetre vonatkozó 1912. évi BM rendeletek újra szabályozták a határőrizetben résztvevő fegyveres testületek viszonyát. A határőrizetben a Magyar Királyi Határrendőrség vezető testületkénti meghatározása ugyanis arra sarkalta a határrendőr tiszteket, hogy tágan értelmezzék a jogosultságaikat. Ez a felfogás oda vezetett, hogy a csendőr tisztek kihagyásával igyekeztek utasítani a határőrizetben résztvevő csendőr legénységet. Ezt viszont a csendőrség nem tűrhette el. Az 1912. évi rendeletek igyekeztek pontosan behatárolni a határőrizetben résztvevő fegyveres szervezetek hatáskörét, feladatait, egymáshoz való viszonyát. Ily módon a határszéli csendőrségnél helyreállhattak a testület egészére jellemző függelmi viszonyok. Egyben pedig pontosan megállapításra kerültek az egyes testületek feladatai, azok teljesítésének a határai, a testületek közötti viszony területei és tartalma.⁹²

A határszéli csendőrség szolgálati feladatainak speciális részét alkotta az Osztrák-Magyar Monarchia hírszerző szervezetével való együttműködés.

Az Osztrák-Magyar Monarchia hírszerző szervezete a bécsi székhellyel működő Evidenzbüro volt, amely a véderő vezérkari főnökének az egyik irodájaként tevékenykedett. A hírszerzés pedig a hadügy részeként a közös ügyek csoportjába tartozott. Az Evidenzbüro a várható hadműveleti irányokban végzett felderítést. A haderő hadtest-parancsnokságainak vezérkari osztályaiban úgynevezett felderítő főállomások működtek. A hírszerzés haderőhöz tartozása a vizsgált időszakban Európaszerte általános volt. A közös külügyminisztérium is végzett ugyan hírszerzést, ám a külügy nem rendelkezett e feladat megvalósítására létrehozott szervezettel, így ágenseket, illetve rezidentúrákat sem működtetett.⁹³

A határszéli csendőrségnek az Osztrák-Magyar Monarchia hírszerzésével az információk és személyek határon való átjuttatása és a túloldali határmenti vonatkozó információgyűjtés tekintetében alakult ki kapcsolata. A Magyar Királyi Csendőrségnél igyekeztek minden tevékenységet szabályzatban rögzíteni. Így jött létre 1912-ben a Magyar Királyi Csendőrség szolgálati szabályzatának függelékeként „*A hírszerző szolgálat ellátása és a kémkedés megakadályozása.*” címmel a határőrizeti hírszerzés szabályzata.⁹⁴

A határszéli csendőrségnek a működési területén meg kellett akadályoznia, hogy a térségről az ellenséges hírszerzés adatokat gyűjthessen. A határ túloldaláról viszont információkat kellett gyűjteni, melynek során nyílt (utasok kikérdezése, járőrözés során alkalmazott vizuális felderítés stb.) és titkos módszereket (a túloldalon lakók, vagy ott sűrűn megforduló hazai személyek beszerzése információgyűjtésre) alkalmaztak.

A határmenti hírszerzéssel kapcsolatos minden adatot titokként kellett kezelni. Az ügynökök egymással nem találkozhattak, egymásról nem tudhattak. A területileg illetékes felderítő főállomással a kikülönített törzstiszt sürgős esetekben oly módon levelezhetett, hogy kettős borítékot kellett használni. A külső borítékon a hadtest-parancsnokság vezérkari osztálya volt a címzett. A belső borítékra pedig azt kellett írni, hogy „*Hírjelentés sajátkezü felbontásra*”. Az írásos anyagokban az ügynökök megnevezése helyett tört számot kellett használni, ahol a számláló az ügynök, a nevező pedig a hadtest száma volt.⁹⁵

A határszéli csendőrségnek honi területen elsősorban az idegenekre, illetve azoknak a helyi lakosokkal kialakított esetleges kapcsolataira kellett koncentrálnia. Még a postagalamb forgalmat is szemmel kellett tartaniuk. Meg kellett figyelniük továbbá azokat is, akiknél idegenek megszálltak, vagy akikkel idegenek gyakran találkoztak. A határ túloldali térségében azt kellett felderíteni, hogy milyen nagyságú és fegyverzetű alakulatok állomásoznak a határ térségében és kik a parancsnokaik. Az épületek tekintetében arra kerestek adatokat, hogy melyek alkalmasak katonák, illetve hadfelszerelés befogadására és milyen mennyiségben. Ugyancsak a hírszerzés célját alkotta a hír-

közlő állomások helyének, az utak, a vasúti pályák elhelyezkedésének és kapacitásának a kifürkészése, a sebezhető pontok (hidak, keresztezések stb.) pontos helyének a kiderítése. Az információk és személyek határon való rejtett ájtuttatását, illetve ennek megakadályozását segítették elő például a csempészek, csónakosok nyilvántartása és folyamatos figyelemmel kísérése.⁹⁶

A határszéli csendőrségnek folyamatosan figyelnie kellett az ügynöki hálózatának működtetésére és fejlesztésére. Erre lehetőségük is nyílt a határforgalom ellenőrzése során, illetve azáltal, hogy mindkét ország határőrizeti szervezetének a tagjai és házuk népe szabadon átjárhatott a határon a szemközti település vásárhelyeinek, szolgáltatóinak az igénybevétele céljából. Ennek során a határszéli csendőrök felfigyelhetek azokra, akik hazafiúi érzésből, vagy pénzszerzési célzattal, esetleg éppen takargatnivalójuk további titokban tartása céljából az ügynöki munkára beszervezhetőek voltak és a szellemi képességeik, valamint a munkahelyeik alapján érdemesnek mutatkozott a személyükkel való foglalkozás.⁹⁷

A határszéli csendőrség szervezetét, feladatait nem csupán a béke időszakára vonatkozóan értelmezték át 1912-ben.⁹⁸ A kivételes hatalomról szóló magyarországi törvény szabályozása nyomán a területileg illetékes hadtest-parancsnokságokon elkészítették a katonai határőrizetre történő áttérés terveit. E tervekben foglaltakat a helyszínen egyeztetették a határőrizetben résztvevő fegyveres szervezetek képviselőivel, majd elkezdtek ezen tervek végrehajtását. A katonai határőrizetre történő áttérés kulcsszervezete — a békehatárőrizeti időszakkal ellentétben — nem a határrendőrség, hanem a határszéli csendőrség volt.

A határőrizetben — a határ mentén diszlokáló alakulatai által — résztvevő fegyveres szervezetek közül egyedül a Magyar Királyi Csendőrség volt katonailag szervezett fegyveres őrtestület. Kézenfekvő volt tehát, hogy a katonai határőrizetre való áttérés időszakában e testület kapjon vezető szerepet.

A külső határok menti térségekben élő hadköteles férfi lakosságnak a mozgósításakor nem az ország belsejében lévő bevonulási központokba kellett utaznia, hanem a kijelölt határ-

széli csendőr őrsökre. Ezen őrsök épületeit már békeidőben kibővítették, alkalmassá téve azokat nagyobb létszám és felszerelés befogadására. Emellett pedig az őrsök épületegyütteseik körül lőállásokat hoztak létre, melyet fútoárokkal kötöttek össze, továbbá a védelmi rendszert szögesdrót akadályokkal is megerősítették. A csendőr őrsök környezetében pedig a rendszerezett lőfegyverek hatásos lőtávolságán belül a kilövést zavaró növényzetet eltávolították.

A hadköteles helyi férfilakosság körében már békeidőszakban kiosztották a hadfelszerelésükből, amit csak lehetett. Erre azért került sor, hogy egyrészt minél hamarabb hadra foghatóak legyenek, másrészt pedig így módon tárolási helyek szabadulhattak fel a határszéli csendőr őrsökon. Mivel pedig a vizsgált időszakban a határszéli csendőr őrsök még nem rendelkeztek sem telefon, sem pedig távíró összeköttetéssel, ezért úgynevezett optikai távjelző készülékekkel látta el azokat a haderő. Ezen készülékek lehetővé tették a fényjelek útján megvalósuló üzenetváltásokat. A készülékek kezelésére a haderőben tanfolyamokon készítették fel a csendőröket.

A polgári lakosság közül azon hadköteleseket, akik hátsóval is rendelkeztek általában lovastul a saját lószerszámukkal egyetemben hívták be. A határmenti térségben működő fegyveres rendvédelmi szervezetek közül a katonai határőrizetre történő áttérés időszakában az önkormányzati rendőrségekre a tarka fegyverzetük miatt nem lehetett számítani. Ugyanez volt a helyzet az erdészekkel, vadászokkal is. A Magyar Királyi Csendőrségen kívül az egyetlen szóba jöhető szervezet — az egységes fegyverzetéből és felszereléséből fakadóan — a Magyar Királyi Pénzügyőrség határmenti szakaszai voltak. Az itt szolgálatot teljesítő pénzügyőrök mozgósításkor automatikusan népfelkelői állományba és a területükön illetékes határmenti csendőr őrs parancsokának az irányítása alá kerültek. A pénzügyőrség rendeletben szabályozta, hogy a külső határok menti szakaszainál csak 30 év alatti nőtlen pénzügyőrök teljesíthettek szolgálatot, akiknek a fegyverzetét, felszerelését állandóan hadra fogható állapotban kellett tartani.⁹⁹

A katonai határőrizetre való áttérés időszakában sem szűnt meg az érintett határvonalak őrzése, azonban annak tartalma

más jelleget öltött. A határvonal őrzését ugyan továbbra is járőrözéssel valósították meg, azonban a járőrök már nem két, hanem legalább hat fősek voltak és a járőr legalább egy tagjának a kijelölt menetvonal által érintett területet jól kellett ismernie.

A járőrözés célja már nem az illetéktelen határátlépők elfogása, hanem az ellenséges betörések felszámolása volt. Emellett pedig, ahol erre lehetőség nyílt — akár a határvonal átlépésével is, amely békeidőszakban szigorúan tiltott volt — a túlsoldali területek felderítése, illetve ott rajtaütések kivitelezése volt a cél. Honi területen az ellenséges testületek által ugyanezen tevékenységnek a megakadályozása volt kívánatos.

Mivel az ellenséges erők akciói várhatóan a helyi közlekedési és hírközlési infrastruktúra ellen irányult, ezért ezek védelmére úgynevezett vonalszakasz őrségeket, a kulcsfontosságú műtárgyak védelmére pedig műtárgyőrségeket vezényeltek a határszéli csendőr őrsökre bevonult személyi állomány köréből. Ezen őrségekhez pedig tartalék erőket is szerveztek, amelyeket a konkrét támadások esetén vetettek be.

A katonai határőrizetet tehát kezdetben a határszéli csendőrség primátusával, a helyi erők mozgósítása által kívánták megvalósítani. A mozgósítás befejeződésével azonban a hadban álló országok közös határszakaszára a haderő vonult fel. Ekkor a vezetést a határszéli csendőr őrsök parancsnokaitól a haderő tisztjei vették át.¹⁰⁰

Összességében megállapítható, hogy a határszéli csendőrség a magyar határőrizet terén hasonló szerepet töltött be, mint a Magyar Királyi Csendőrség a polgári magyar rendvédelmi modell dualizmuskori időszakában.

A határszéli csendőrség története taglalásának a végén egyértelműen kijelenthető, hogy a szervezet nem volt önálló rendvédelmi testület, hanem az egységes és oszthatatlan Magyar Királyi Csendőrségen belül — a mai fogalmaink szerinti, ám a vizsgált korban nem használt szakterminológiát használva — szakszolgálati ágat alkotott. A csendőrségen belüli specializáció tekintetében az elsők között volt a tábori csendőrséget és a járásőrmesterségeket is megelőzően.¹⁰¹

A Magyar Királyi Csendőrség mintegy 12 000 testületi tagját figyelembe véve a határszéli csendőrség 1 392 főnyi létszáma viszonylag tetemesnek tűnhet, hiszen a Magyar Királyi Csendőrség létszámának a 11,6%-át tette ki. Ez a létszám a 83 főnyi járásörmester jelöltet is figyelembe véve az 511 főnyi járásörmesternél tekintélyesebb, azonban a 2 120 főre tervezett tábori csendőrségnél szerényebb volt. Nem szabad azonban elfeledkezni arról a körülményről, hogy a határszéli csendőrök nem csupán a határok őrzésével foglalkoztak, hanem a működési területükön ellátták a testület alapfeladatait is, tehát a közbiztonság fenntartása a feladatkörükbe tartozott.¹⁰²

A határszéli csendőrségnél ugyan kialakultak a határőrizet eredményes megvalósítását elősegítő speciális szervezeti elemek — azaz a kikülönített törzstiszt és a nyári őrsök rendszere — amelyek harmonikusan illeszkedtek a megszokott csendőrség struktúrába, nem gátolva, hanem elősegítve a szervezet működését.

Hasonló volt a helyzet a szolgálati metodika terén is. A járőrvezető tágabb mozgástere a menetidő és a mentvonal megválasztása terén, hatékonyan szolgálta a speciális határőrzési feladatok eredményes ellátását. Egyben pedig összhangban állt a testületet jellemző járőrözés útján megvalósuló szolgálatellátással.

A Magyar Királyi Csendőrségnél igyekeztek a szolgálattal összefüggő minden tevékenységet szabályozni. Ezek voltak a csendőrségi szabályzatok. Több mint 80 csendőrségi szabályzat maradt az utókorra. A határszéli csendőrség határőrizeti feladatait ugyan nem külön szabályzatban, hanem a „*Szolgálati utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára.*” című, 1912. évi kiadású szolgálati szabályzatban rögzítették, azonban a hírszerzéssel kapcsolatos teendőket e szabályzat titkos függelékében foglalták össze. Ily módon a határszéli csendőrség szolgálati teendőinek a szabályozása is gyarapítja a magyar rendvédelmi kultúra történelmének a szakanyag bázisát.

A határszéli csendőrség szerepe a magyar határőrizet történetében egyértelműen kedvező. A Magyar Királyi Csendőrség határőrizetbe való bevonását megelőző időszakot az jellemezte, hogy:

- a magyar határőrizetből hiányzott az a létszám, amelyre a határvonal őrzéséhez minimálisan szükség lett volna;
- a különböző határőrizeti részfeladatok egy részét olyan szervezetek végezték, amelyek felkészületlenek és alkalmatlanok voltak a rájuk bízott teendők eredményes ellátására;
- az őrzendő határszakasz egy részének a pontos fekvése is vitatott volt.;
- magára a határőrizetre kiterjedő átfogó szabályozás sem létezett.

A magyar-román határvonal pontos fekvésének a kijelölése és kitűzése, illetve az ott létrehozott határvonalat jelölő műtárgyak védelme volt az egyik oka annak, hogy a korabeli magyar rendvédelem legeredményesebb testületét, a Magyar Királyi Csendőrséget jelölték ki a határőrizetben való részvételre.

A Magyar Királyi Csendőrség határőrizetbe való belépésével létrejöhetett az a „kritikus mennyiségű” létszám, amellyel már a siker reményével lehetett megvalósítani a határőrzési feladatokat.

A csendőrség határőrizetbe való belépésével elindult azon erjedési folyamat, melynek az eredményeként jött létre a határőrizetben résztvevő testületek közötti egzakt feladat elhatárolódás, illetve felszámolták a duplikátumokat (például az 1908-tól felállított határrendőri őrségeket 1912-től megszüntették a Magyar Királyi Határrendőrség és a határszéli csendőrség teendőit pontosító miniszteri rendelet kiadásakor).

A csendőrség azonban nem válhatott a dualizmuskori magyar határőrizet vezető testületévé, mivel nem vehetett át hatósági jogköröket — például a határszéli szolgabírói kirendeltségektől — mert maga a csendőrség sem minősült hatóságnak. Így jöhetett létre a Magyar Királyi Határrendőrség, amely már hatóság volt.

A határszéli csendőrség azonban — annak ellenére, hogy a határőrizetben résztvevő társ rendvédelmi testületekre vonatkozó hatáskörrel nem rendelkezhetett — a dualizmuskori magyar határőrizet elismert és tekintélyes szervezete maradt.

Lényegében a dualizmuskori magyar határőrizeti szisztema érvényesült a két világháború közötti időszakban is azzal a különbséggel, hogy a magyar határőrizetbe egy új szervezet

lépett be a Magyar Királyi Vámőrség részben a felszámolt határszéli csendőrség helyett.

Figyelemre méltó tanulságnak tartom, hogy a dualizmus kezdetén ugyan a véderő kilépett a magyar határőrizetből, azonban a határok őrzését katonailag szervezett fegyveres őrtestületek hiányában nem sikerült megnyugtató módon megvalósítani. A haderő nélküli határőrizet szisztémája pedig csupán addig létezett, amíg a Magyar Királyság az Osztrák Császársággal öszszefogva a térség nagyhatalmaként működhetett. A trianoni békediktátum után ugyan rejtve, de mégis részt vett a haderő a határőrizetben. A II. világháborút követően pedig — a szovjet szisztéma átvétele nyomán — az államvédelmi hatósághoz került ugyan a szakterület, de megtartotta a katonai karakterét. Ez a katonai jellegű testület pedig túl élte az ÁVH-át, sőt a pártállamot is. Felszámolására az Európai Unióhoz kapcsolódásunk nyomán került sor. Az utóbbi néhány évben azonban ismét kiderült — nemzeti történelmünkben nem először — hogy a határok biztonságos őrzésének a kivitelezésében szükség van a katonai szervezet jelenlétére.

Jegyzetek:

¹ URBÁN

² A neoabszolutizmus a magyar államot megszüntette, területét pedig a rajta élő lakossággal tartományokra osztva beolvasztotta az Osztrák Császárságba. A magyar nyelv hivatalos használatát nem engedélyezte. Nem csupán a magyar hazafiakat üldözte, hanem még a magyar viseletet is büntette. A HABSBURG elnyomás elvi alapjait Félix Ludwig Johann Fürst zu SCHWARZENBERG herceg (birodalmi miniszterelnök 1848. XI. 21-től haláláig, azaz 1852. IV. 5-ig.) nevéhez fűződő Verwirkungstheorie, azaz jogeljárás elmélet azon hamis teóriája képezte, mely szerint a magyaroknak ugyan voltak jogaik, az uralkodójukkal való szembe fordulással azonban azokat elveszítették. Ezen galád idea mögött az a sanda szándék húzódott meg, hogy a HABSBURG-birodalom elnémetesített nemzeteinek a tömegeire támaszkodva HABSBURG vezetéssel valósuljon meg a nagynémet egység. Ezt a hatalmi törekvést a porosz vezetéssel megvalósuló kisleány egység és a magyar passzív rezisztencia akadályozta meg.

A rend védelme birodalmi ügyé nyilvánításának elképzelése a birodalmi liberálisoktól származott, mely gondolat szerepelt is az 1849. III. 4-én oktrojált öszt-birodalmi, olmtüzi alkotmányban. Az olmtüzi alkotmány 3. §-ának i) bekezdésében már szerepel az a megfogalmazás, hogy „A birodalom belső biztonságának az őrzése ösztbirodalmi ügy.” I. Ferenc József ugyan nem szimpatizált a liberális eszmerendéssel, azonban a centralizmussal egyetértett, ebből fakadóan pedig a rendvédelem birodalmi ügyé nyilvánításának a gondolatát elfogadta. A kiépülő HABSBURG birodalmi rendvédelmi rendszert ennek megfelelően szervezte meg. Nr.150/1849. ; ZACHAR: Az osztrák rendvédelmi modell történelmi gyökerei. 203.p. ; Idem: Tradíció és folyamatosság az osztrák rendvédelmi szervezeteknél. 69.p.

³ 1867/XII.tc.

⁴ 1870/XLII.tc. ; 1871/XVIII.tc. ; 1886/XXI.tc. ; 1886/XXII.tc. ; 37 621/1886. (VII. 21.) BM.kr. ; 38 934/1886. (VII. 8.) BM.kr.

⁵ CSIZMADIA: 79.p.

⁶ 1/1867. (III. 10.) PM.kr. ; *Házasabályok és szolgálati utasítás a Magyar Királyi Országos Fegyintézetek, úgyszintén az azoknál alkalmazott hivatalnokok és örök számára.*

⁷ GALÁNTAI: 90-94.p. ; 46/1867. (IV. 21.) Kir.l.

⁸ 1867/VI.tc. ; 1873/X.tc. ; 1901/XXIII.tc. ; 1907/XXXIV.tc. ; 1918/VI.tc.

⁹ CSAPÓ: *Ráday Gedeon és a szegedi királyi biztosság. A betyárvilág felszámolása.*

¹⁰ 1881/III.tc. ; SZAKÁLY: A magyar királyi csendőrség 1881-1945. ; Idem: Néhány gondolat a volt Magyar Királyi Csendőrségről. ; Idem: A Magyar Királyi Csendőrség az első központosított magyar közbiztonsági őrtestület. ; Idem: Egy közbiztonsági testület létrehozása és feladata a XIX-XX. század fordulóján.

Idem: SZAKÁLY: A Magyar Királyi Csendőrség az első központosított magyar közbiztonsági őrtestület. 85-96.p.

¹¹ ERNYES: A MROE, a MROSE és a MOR történetéből. ; Idem: A rendőrség államosítása elleni véleményekből.

¹² 1881/XXI.tc. ; 1903/VIII.tc. ; 1916/XXXVII.tc.

¹³ 5 047/1919. (X. 1.) ME.r.

¹⁴ 1922/XIV.tc. ; 122 295/1922. (VII. 25.) BM.r. ; 8 270/1923. (XI. 23.) ME.r. ; 1922/VIII.tc. ;

¹⁵ PARÁDI: A katonailag szervezett őrtestület és a polgári őrtestület. 77-80.p.

¹⁶ Idem: A magyar rendvédelem 1867-1918. 52.p.

¹⁷ Idem: Magyar rendvédelem 1919-1941. 86.p.

¹⁸ Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királyságának határszéli csendőrsége. 103.p.

¹⁹ 1939/II.tc. 8.§ ; CSONKARÉTI — BENCZÚR: 199.p. ; PARÁDI: A Magyar Királyi Vámőrség, a polgári magyar állam rendvédelmi testülete. 81-82.p.

²⁰ CSAPÓ — PARÁDI: 29.p. ; PARÁDI: A magyar rendvédelem fejlesztési reformjai a XIX. század második felétől a XX. század közepéig. 111.p.

²¹ PARÁDI: A polgári magyar állam rendvédelme a XIX-XX. században. 63-70.p.

²² Idem: A dualista Magyarország határőrizeti rendszerének a kialakulása.

²³ Idem: A polgári Magyarország határőrizeti szervezetének kialakulása, tevékenységének jellemzői, a két világháború közötti magyar határőrizet változásai.

²⁴ Idem: *A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914.* 35-40.p.

²⁵ Idem: A polgári magyar állam határőrizete. 85.p.

²⁶ Idem: Rendvédelmi testületek a polgári magyar állam időszakában 1867-1919. 144.p.

²⁷ PARÁDI — SUBA — VEDÓ: 30.p.

²⁸ GALÁNTAI: op.cit. 135-138.p.

²⁹ PARÁDI: A magyar állam határőrizete a kiegyezéstől a II. vh-ig. ; Idem: A magyar határőrizet 1867-1945.

³⁰ Idem: Határőrizet és kishatárforgalom a dualizmus alatt és a két világháború között. 42-48.p.

³¹ Idem: A dualizmuskori magyar rendvédelem és határőrizet. A Magyar Királyi Határrendőrség.

³² Idem: A magyar határőrizet tere a kiegyezéstől a második világháborúig. 126-130.p.

³³ Idem: Nemzeti határőrizetünk polgári szakasza. 144-146.p. ; Idem: A dualizmuskori és a két világháború közötti Magyar Királyság határőrizete. 72-75.p.

³⁴ Idem: Az Evidenzbüro és a magyar határőrizet kapcsolata. 71-73.p.

³⁵ GÁSPÁR — PARÁDI

³⁶ ÖRY: 75-76.p.

³⁷ REKTOR: 30-42.p.

³⁸ PARÁDI: *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári központosított, közbiztonsági őrtestület 1881-1945.* 24.p.

³⁹ REKTOR: op.cit. 49-67.p.

⁴⁰ Nr.272/1849. ; ZACHAR: Tradíció és folyamatosság az osztrák rendvédelmi szervezeteknél. op.cit. 69.p.

⁴¹ ZACHAR: Fejezetek az osztrák csendőrség történetéből. 106.p.

⁴² ZACHAR: A politikai irányzatok rendvédelmi koncepciói a dualizmus korában. 16.p. ; REKTOR: op.cit. 52-53.p.

⁴³ ZACHAR: Fejezetek az osztrák csendőrség történetéből. op.cit. 106.p.

⁴⁴ REKTOR: op.cit. 44-48.p.

⁴⁵ ZACHAR: Fejezetek az osztrák csendőrség történetéből 1849-1918. op.cit. 106.p.

⁴⁶ 1881/II.tc. ; 1881/III.tc.op.cit. ; SZAKÁLY: Néhány gondolat a volt Magyar Királyi Csendőrségről. op.cit. 38-44.p.

⁴⁷ GALÁNTAI: 119.p.

⁴⁸ REKTOR: op.cit. 188.p.

⁴⁹ 1867/XII.tc. op.cit. ; CSAPÓ: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914.* 14-18.p.

⁵⁰ CSAPÓ: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914.* op.cit. 19-29.p. ; SZAKÁLY: *A Magyar Királyi Csendőrség az első központosított magyar közbiztonsági őrtestület.* op.cit.

⁵¹ KAISER: 46-56.p.

⁵² 1882/X.tc.

⁵³ PARÁDI: *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított, közbiztonsági őrtestület 1881-1945.* op.cit. 49-64.p.

⁵⁴ GALÁNTAI: op.cit. 135-138.p.

⁵⁵ PARÁDI: *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított, közbiztonsági őrtestület 1881-1945.* op.cit. 54.p.

⁵⁶ 1883/XXVII.tc.

⁵⁷ PARÁDI: *Rendvédelmünk képzési és képesítési rendszere 1867-1945.* 91-93.p.

⁵⁸ Idem: *A csendőr tisztképzés és a fizetési osztályba sorolt állami alkalmazottak szakvizsga rendszere.* 100-103.p.

⁵⁹ Loc.cit.

⁶⁰ Idem *Rendvédelmi tisztképzésünk hagyományai.* ; Idem: *A magyar rendőr tisztképzés tradíciói 1867-1945.* 94-98.p.

⁶¹ Idem: *Karhatalom a polgári magyar állam rendvédelmében.* 83-88.p.

⁶² CLAUSEWITZ

⁶³ PARÁDI: *A Magyar Királyi Vámórség, a polgári magyar állam rendvédelmi testülete.* op.cit. 81-82.p. ; Idem: *A polgári magyar állam határőrizete.* op.cit. 69-70.p.

⁶⁴ - OGYK-KI. XII. köt. 1172.szám. Gróf LÓNYAY Menyhért miniszterelnök által a képviselőház elé terjesztett határőrvidék rendezésére vonatkozó legfeljebb határozványok és szabályzatok. 98-101.p.

- GYÖRE

⁶⁵ PARÁDI — SUBA — VEDÓ: op.cit. 30.p.

⁶⁶ PARÁDI: *A magyar határőrizet a kiegyezéstől a II. világháború kitéréséig 1867-1939.* 509.p.

⁶⁷ Idem: *A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium határőrizeti feladatai az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi vámhatárain.* ; Idem: *Pénzügy a dualizmus kori magyar békehatárőrizetben.* 93-99.p.

⁶⁸ Idem: *A dualizmus kori magyar pénzügyőrség határőrizeti szolgálata.* 96.p. + 98.p.

⁶⁹ HANUSKA — PARÁDI: 185.p.

⁷⁰ PARÁDI: *A csendőrség teendői az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királysága külső határainak őrzésében.* 101.p.

⁷¹ Idem: *Rendőrség a magyar határőrizetben.* 88-93.p.

⁷² Idem: A Magyar Királyi Határrendőrség, a magyar határőrizet szakmai vezető testülete. 30.p. + 42.p. ; Idem: A polgári magyar állam első határőrizeti szakszerve a Magyar Királyi Határrendőrség 1906-1914.

⁷³ Idem: A dualizmus kori rendvédelem és határőrizet. A Magyar Királyi Határrendőrség. op.cit.

⁷⁴ Idem: Nemzeti határőrizetünk polgári szakasza. op.cit. 142-147.p. ; Idem: Áttérés a háborús határőrizetre az első világháború előtt. 13-14.p.

⁷⁵ Idem: A magyar rendvédelem 1919-1941. op.cit. 60-72.p.

⁷⁶ Idem: Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királyságának határszéli csendőrsége. 81-95.p. op.cit.

⁷⁷ Idem: A dualizmus kori magyar rendvédelem. 84.p.

⁷⁸ Loc.cit.

⁷⁹ PARÁDI: A katonailag szervezett őrtestület és a polgári őrtestület. op.cit. 77-80.p.

⁸⁰ Idem: *A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914.* op.cit. 52-53.p.

⁸¹ Loc.cit. 6.p. + 162.p.

⁸² SUBA: A magyar-román határ pontosítása. 108-111.p.

⁸³ 1888/XIV.tc.

⁸⁴ 50 431/1891. (VII. 1.) BM.r.

⁸⁵ PARÁDI: *A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914.* op.cit. 53.p.

⁸⁶ Loc.cit. 54.p. ; *Zsebkönyv a Magyar Királyi Csendőrség számára, 1890.* 53.p. ; *Zsebkönyv a Magyar Királyi Csendőrség számára, 1893.* 53.p.

⁸⁷ PARÁDI: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti feladatai 1891-1914.

⁸⁸ Idem: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti szolgálata. 77-80.p.

⁸⁹ Idem: A csendőrség teendői az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királysága külső határainak őrzésében. op.cit. 101-106.p.

⁹⁰ Idem: *A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914.* op.cit. 58-60.p. ; *Utasítások a magyar királyi csendőrség számára.* 325-339.p.

⁹¹ PARÁDI: Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királyságának határszéli csendőrsége. op.cit. 81-95.p.

⁹² Idem: A Magyar Királyi Csendőrség a dualizmus kori Magyar Királyság határőrizetében 1891-1918. 25-34.p.

⁹³ Idem: Hírszerzés és határőrizet az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királyságában. 53-63.p.

⁹⁴ *Titkos. Függelék az „Utasítások a M. Kir. Csendőrség számára” című szolgálati könyvhöz.*

⁹⁵ PARÁDI: Az Evidenzbüro és a magyar határőrizet. 65-72.p.

⁹⁶ Idem: Az Evidenzbüro és a magyar határőrizet kapcsolata. op.cit. 71-74.p.

⁹⁷ Idem: A határszéli csendőrség állambiztonsági feladatai. 91-92.p.

⁹⁸ 1912/LXIII.tc.

⁹⁹ GÁSPÁR — PARÁDI: op.cit.

¹⁰⁰ PARÁDI: Áttérés a háborús határőrizetre az első világháború előtt. op.cit. 15-16.p.

¹⁰¹ SZAKÁLY: *A magyar tábori csendőrség története 1938-1945.* 13-19.p. op.cit. ; SZIGETVÁRI: 100-110.p. ; Idem: Az Osztrák-Magyar Monarchia hadseregének tábori csendőrsége. ; Idem: A tábori csendőrség.

¹⁰² SZAKÁLY: *A magyar tábori csendőrség története 1938-1945.* op.cit. 18.p. ; SZIGETVÁRI: op.cit. 100.p.

Forrás- és irodalomjegyzék (a jegyzetekben alkalmazott rövidítések oldása):

MONOGRÁFIÁK KISMONOGRÁFIÁK ÉS HASONLÓ JELLEGŰ KÖTETEK

- CLAUSEWITZ — CLAUSEWITZ Karl von: *Vom Kriege*. [A há-
(62.;) borúról.] Ford.: HAMARY Béla — HAZAI Sa-
mu. Budapest, 1892-1894, Ludovika Aka-
démia. (A *Ludovica Akadémia Közlönye*
mellékleteként jelent meg nyolc kötetbe
foglalva.) 720 p.
- CSAPÓ: *A Magyar Ki- — CSAPÓ Csaba: A Magyar Királyi Csendőr-
rályi Csendőrség tör- ség története 1881-1914*. Pécs, 1999, Pro
története 1881-1914. Pannónia Kiadói Alapítvány. 186 p. HU-
(49.;50.;) ISBN 963 90 7940 5. /Pannónia Könyvek./
HU-ISSN 0237-4277.
- CSAPÓ: *Ráday Gedeon — CSAPÓ Csaba: Ráday Gedeon és a szegedi
és a szegedi királyi biz- királyi biztosság. A betyárvilág felszámo-
tosság. A betyárvilág fel- lása*. Pécs, 2007, Pro Pannónia Kiadói Ala-
számolása. pítvány. 204 p. HU-ISBN 978 963 94 9887
(9.;) 7. /Pannónia Könyvek./ HU-ISSN 0237-
4277.
- CSIZMADIA — CSIZMADIA Andor: *A magyar közigazgatás
(5.;) fejlődése a XVIII. századtól a tanácsrend-
szer létrejöttéig*. Budapest, 1976, Akadémia
Kiadó. 560 p. HU-ISBN 963 05 0713 7.
- CSONKARÉTI - BENCZÚR — CSONKARÉTI Károly — BENCZÚR László:
(19.;) *Haditengerészek és folyamőrök a Dunán. A
Császári (és) Királyi Haditengerészet dunai
flottillájától a Magyar Királyi Honvéd Fo-
lyamerőkhöz 1870-1945*. Budapest, 1991,
Zrínyi. 291 p. HU-ISBN 963 327 153 3.
- GALÁNTAI — GALÁNTAI József: *A Habsburg-monarchia
(7.;28.;47.;54.;) alkonya. Osztrák-magyar dualizmus 1867-
1918*. Budapest, 1985, Kossuth. 387 p. HU-
ISBN 963 09 2589 3.
- PARÁDI: *A Magyar Ki- — PARÁDI József: A Magyar Királyi Csend-
rályi Csendőrség. Az első őrség. Az első magyar polgári, központosí-
magyar polgári, közpon- tott, közbiztonsági őrtestület 1881-1945*.
testület 1881-1945. Budapest, 2012, Szemere Bertalan Magyar
(38.;53.;55.;) Rendvédelem-történeti Tudományos Társa-
ság. 281 p. HU-ISBN 978 963 08 4794 0./
A magyar rendvédelem-történet öröksége, 2./
HU-ISSN 2062-8447.

PARÁDI — SUBA — — PARÁDI József — SUBA János — VEDÓ Attila: *A magyar-román határ és őrzése 1867-1918*. Budapest, 2014², Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 172 p. HU-ISBN 978 963 89 8285 8. /A magyar rendvédelem-történet öröksége, 3./ HU-ISSN 2062-8447.

REKTOR: *A Magyar Királyi Csendőrség oknyomozó története*. (37.;39.;42.;44.;48.;) — REKTOR Béla: *A Magyar Királyi Csendőrség oknyomozó története*. Cleveland, Ohio, USA, 1980, Árpád Könyvkiadó Vállalat. 552 p. USA-ISBN 093 42 1401 8.

URBÁN (1.;) — URBÁN Aladár: *Szabadság és rend. Pest-Buda rendje és rendőrsége 1848-ban*. Budapest, 2015, Argumentum. 243 p. HU-ISBN 978 963 44 6710 6.

SZAKÁLY: *A magyar tábort csendőrség története 1938-1945*. (101.;102.;) — SZAKÁLY Sándor: *A magyar tábort csendőrség története 1938-1945*. Budapest, 2000², Ister. 173 p. HU-ISBN 963 92 4324 8.

TANULMÁNYOK

CSAPÓ — PARÁDI (20.;) — CSAPÓ Csaba — PARÁDI József. Az államfő magyarországi védelme az Osztrák-Magyar Monarchiában. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXII.évf. (2012) 26.sz. 27-34.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2011.november 11.-én, Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Militarizmus és demilitarizmus a XIX-XX. századi magyar állam rendvédelmében*” című XXV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

ERNYES: *A rendőrség államosítása elleni véleményekből*. (11.;) — ERNYES Mihály: *A rendőrség államosítása elleni véleményekből*. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXIX.évf. (2019) 58.sz. 15-28.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2019. szeptember 26-án, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos

- Társaság által szervezett magyar rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak a „100 éve államosították a magyar rendőrségeket.” című XXXIV. rendezvényén. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- ERNYES: A MROE, a MROSE és a MOR történetéből. (11.;) — ERNYES Mihály: A MROE, a MROSE és a MOR történetéből. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXIX.évf. (2019) 58.sz. 29-64.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2019. szeptember 26-án, Buda-pesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett magyar rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak a „100 éve államosították a magyar rendőrségeket.” című XXXIV. rendezvényén. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- GÁSPÁR — PARÁDI (35.;99.;) — GÁSPÁR László — PARÁDI József: A magyar határőrizeti szervek feladatai, a katonai határőrizetre történő áttérés időszakában 1912-1914. *ZMKA Akadémiai Közlemények*, XXII.évf. (1987) 134.sz. 131-151.p. HU-ISSN 1218-5507.
- GYÖRE (64.;) — GYÖRE Zoltán: Sajkás kerület 1763-1873. In RADICS Kálmán (szerk.): *Vármegyék és szabad kerületek I-II.* Debrecen, 2001, Hajdú-Bihar Megyei Levéltár. 354 p. HU-ISBN 963 72 3826 3. /A Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Közleményei, 27./ HU-ISSN 0133-8676.
- HANUSKA — PARÁDI (69.;) — HANUSKA Miklós — PARÁDI József: A polgári magyar állam határőrizete törvényi szabályozásának kezdete és tapasztalatai 1867-1919. 167-187.p. In *Tanulmányok a „Határőrség a minőség útján” című tudományos konferenciáról.* Pécs, 2005, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztályának Pécsi Szakcsoportja. 323 p. HU-ISBN — /Pécsi Határőr Tudományos közlemények, IV./ HU-ISSN 1589-1674.

- KAISER
(51.;) — KAISER Ferenc: A csendőr őrs mindennapi élete. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, VII.évf. (1997) 8.sz. 46-56.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29-én, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A napóleoni közbiztonsági őrtestület útja Párizstól – Itálián és Ausztrián keresztül – Budapestig*” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- ÖRY
(36.;) — ÖRY Károly: A Maréchaussée-tól a Gendarmerie Nationale-ig. A Francia Csendőrség történeti előzményei. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, VII.évf. (1997) 8.sz. 75-77.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A napóleoni közbiztonsági őrtestület útja Párizstól – Itálián és Ausztrián keresztül – Budapestig*” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A dualista Magyarország határőrizeti rendszerének kialakulása.
(22.;) — PARÁDI József: A dualista Magyarország határőrizeti rendszerének kialakulása. *Belügyi Szemle*, XXX.évf. (1982) 10.sz. 44-51.p. HU-ISSN 0133-6738.
- PARÁDI: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti feladatai 1891-1914.
(87.;) — PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti feladatai 1891-1914. *Hadtörténelmi Közlemények*, CIII.évf. (1988) 1.sz. 56-92.p. HU-ISSN 0017-6540.
- PARÁDI: A polgári magyar állam első határőrizeti szakszerve a Magyar Királyi Határrendőrség 1906-1914.
(72.;) — PARÁDI József: A polgári magyar állam első határőrizeti szakszerve a Magyar Királyi Határrendőrség 1906-1914. *Hadtörténelmi Közlemények*, CI.évf. (1986) 3.sz. 541-570. p. HU-ISSN 0017-6540.

- PARÁDI: A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium határőrizeti feladatai az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi vámhatárain 1867-1914. (67.;) — PARÁDI József: A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium határőrizeti feladatai az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi vámhatárain 1867-1914. *Hadtörténelmi Közlemények*, CIV.évf. (1989) 2.sz. 177-196.p. HU-ISSN 0017-6540.
- PARÁDI: A Magyar Királyi Határrendőrség, a magyar határőrizet szakmai vezető testülete. (72.;) — PARÁDI József: A Magyar Királyi Határrendőrség, a magyar határőrizet szakmai vezető testülete. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, III.évf. (1993) 4.sz. 21-50.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1992 szeptember 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „*A dualista Magyarország rendvédelme*” című IV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A polgári Magyarország határőrizeti szervezetének kialakulása, tevékenységének jellemzői, a két világháború közötti magyar határőrizet változásai. (23.;) — PARÁDI József: A polgári Magyarország határőrizeti szervezetének kialakulása, tevékenységének jellemzői, a két világháború közötti magyar határőrizet változásai. *Határőrségi Tudományos Közlemények*, IV.évf. (1994) 1.sz. 4-23.p. HU-ISSN —
- PARÁDI: Áttérés a háborús határőrizetre az első világháború előtt. (74.;100.;) — PARÁDI József: Áttérés a háborús határőrizetre az első világháború előtt. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, IV.évf. (1994) 5.sz. 13-17.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1993. szeptember 21-én Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak a „*Háború, forradalom, trianon*” című V. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

- PARÁDI: A magyar határőrizet 1867-1945. (29.;) — PARÁDI József: A magyar határőrizet 1867-1945. *Határőrségi Tanulmányok*, VI.évf. (1997) 1. sz. különszáma. 11-35. p. HU-ISSN —
- PARÁDI: Rendvédelmi tisztképzésünk hagyományai. (60.;) — PARÁDI József: Rendvédelmi tisztképzésünk hagyományai. *Rendészeti Szemle*, XLV.évf. (1997) 4.sz. 101-109.p. HU-ISSN 1789-4689.
- PARÁDI: Határőrizet és kishatárforgalom a dualizmus alatt és a két világháború között. (30.;) — PARÁDI József: Határőrizet és kishatárforgalom a dualizmus alatt és a két világháború között. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, X.évf. (2000) 11.sz. 42-53.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1999. április 20-án Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak a „Szabad mozgás a Kárpát-medencében” című XI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A magyar állam határőrizete a kiegyezéstől a II. vh-ig. (29.;) — PARÁDI József: A magyar állam határőrizete a kiegyezéstől a II. vh-ig. 74-109.p. In BODA József (szerk.): *A magyar polgári rendvédelem a XIX-XX. században. A magyar büntetés-végrehajtás, csendőrség, határőrség, koronaőrség, rendőrség, vám- és pénzügyőrség*. Budapest, 2004, Belügyminisztérium Nemzetközi Oktatási Központ – Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Alapítvány. 215 p. A tanulmány korábbi változata 2003. nyarán Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Alapítvány által szervezett magyar rendvédelem-történeti témájú nyári szabadegyetemen. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata. HU-ISBN 963 21 4995 5.
- PARÁDI: A határszéli csendőrség állambiztonsági feladatai. (97.;) — PARÁDI József: A határszéli csendőrség állambiztonsági feladatai. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XI.évf. (2005) 14.sz. 91-94.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata — német nyelven — 2002 februárjában Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti

- Tudományos Társaság Csendőrség-történeti Szak-osztálya által szervezett tudományos rendezvénysorozat „*A csendőrség Magyarországon*” című II. szimpozionján. A publikált tanulmány az előadás javított bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A dualizmus- — PARÁDI József: A dualizmuskori magyar kori magyar rendvé- rendvédelem és határőrizet. A Magyar Ki- delem és határőrizet. A Magyar Királyi Határrendőrség. *Határrendészeti Tanulmányok*, III.évf. (2006) 1.sz. 5-46.p. HU-ISSN 1786-2345. A tanulmány korábbi változata 2006. január 17-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság és a Határőrség Országos Parancsnoksága közös szervezésében megvalósított konferencián. „*Az ezeréves magyar rendvédelem*” című XIV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A magyar ha- — PARÁDI József: A magyar határőrizet tere a tárőrizet tere a kiegye- a kiegyezéstől a második világháborúig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XII.évf. (2007) 15.sz. 125-138.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2005. augusztus 27-én a szlovéniai Lendván hangzott el a Hajnal István kör által szervezett tudományos konferencián. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: Rendvédelmünk — PARÁDI József: Rendvédelmünk képzési és képzési és képzési rend- és képzési rendszere 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XIII.évf. (2007) 16.sz. 90-94.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2002. november 12-én Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „*A rendvédelmi szakképzés története*” című XVI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

- PARÁDI: A magyar rendőr tisztképzés tradíciói 1867-1945. (60.;) — PARÁDI József: A magyar rendőr tisztképzés tradíciói 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XIII.évf. (2007) 16.sz. 94-100.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2002. november 12.-én, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „A rendvédelmi szakképzés története” című XVI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata. 94-98.p.
- PARÁDI: A csendőr tisztképzés és a fizetési osztályba sorolt állami alkalmazottak szakvizsga rendszere. (58.;59.;) — PARÁDI József: A csendőr tisztképzés és a fizetési osztályba sorolt állami alkalmazottak szakvizsga rendszere. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XIII.évf. (2007) 16.sz. 100-105.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2002. november 12.-én, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak. „A rendvédelmi szakképzés története” című XIV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: Rendőrség a magyar határőrizetben. (71.;) — PARÁDI József: Rendőrség a magyar határőrizetben. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XV. évf. (2008) 18. sz. 88-97.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2004. október 13.-án Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „Karthagi feladatok a bűnmegelőzés és a békefenntartás szolgálatában Európában a XIX-XX. században” című XVIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A magyar rendvédelem fejlesztési reformjai a XIX. — PARÁDI József: A magyar rendvédelem fejlesztési reformjai a XIX. század második felétől a XX. század közepéig. *Rendvédelem-történeti*

század második felétől a XX. század közepéig.
(20.;

Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis), XV. évf. (2008) 18. sz. 98-112.p. A tanulmány korábbi változata 2004. október 13.-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Karhatalmi feladatok a bűnmegelőzés és a békefenntartás szolgálatában Európában a XIX-XX. században*” című XVIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI: A dualizmus-kori magyar rendvédelem.
(77.;78.;

— PARÁDI József: A dualizmus-kori magyar rendvédelem. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVIII.évf. (2010) 21.sz. 66-84.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2007. október 5.-én Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett magyar rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem fejlődése a XIX-XX. században*” című XXI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI: A polgári magyar állam rendvédelme a XIX-XX. században.
(21.;

— PARÁDI József: A polgári magyar állam rendvédelme a XIX-XX. században. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)* XIX.évf. (2010) 22.sz. 60-76.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2008. október 10.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Másfél évszázad rendszerváltásainak hatásai nemzeti rendvédelmünkre*” című XXII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti szolgálata.
(88.;

— PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti szolgálata. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XIX. évf. (2010) 22.sz. 77-91.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi

- változata 2008. október 10.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „*Másfél évszázad rendszerváltozásainak hatásai nemzeti rendvédelmünkre*” című XXII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A csendőrség teendői az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királysága külső határainak őrzésében. (70.;89.;
- PARÁDI József: A csendőrség teendői az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királysága külső határainak őrzésében. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXI. évf. (2011) 24.sz. 100-118.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2009. december 03-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „*Csendőrség Ausztria-Magyarországon illetve Ausztriában és Magyarországon 1849-2005.*” című XXIV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királyságának határszéli csendőrsége. (18.;76.;91.;
- PARÁDI József: Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királyságának határszéli csendőrsége. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXII.évf. (2012) 26.sz. 81-104.p. HU-ISSN 1216-6774.
- PARÁDI: Nemzeti határőrizetünk polgári szakasza. (33.;74.;
- PARÁDI József: Nemzeti határőrizetünk polgári szakasza. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXIII.évf. (2013) 27-28-29-30.sz. 141-154.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2011. november 11-én, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „*Militarizmus és demilitarizmus a XIX-XX. századi magyar rendvédelemben*”

- című XXVI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: Rendvédelmi testületek a polgári magyar állam időszakában 1867-1919. (26.;) — PARÁDI József: Rendvédelmi testületek a polgári magyar állam időszakában 1867-1919. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXIII.évf. (2013) 31-32-33-34.sz. 121-146.p. HU-ISSN 1216-6774.
- PARÁDI: A Magyar Királyi Vámőrség, a polgári magyar állam rendvédelmi testülete. (19.;63.;) — PARÁDI József: A Magyar Királyi Vámőrség, a polgári magyar állam rendvédelmi testülete. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXIV.évf. (2014) 39-40-41-42.sz. 81-98.p. HU-ISSN 1216-6774.
- PARÁDI: A dualizmus-kori és a két világháború közötti Magyar Királyság határőrizete. (33.;) — PARÁDI József: A dualizmus-kori és a két világháború közötti Magyar Királyság határőrizete. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXIV.évf. (2014) 39-40-41-42.sz. 71-80.p. HU-ISSN 1216-6774.
- PARÁDI: Az Evidenzbüro és a magyar határőrizet. (95.;) — PARÁDI József: Az Evidenzbüro és a magyar határőrizet. *Szakmai Szemle*, XIII.évf. (2015) 1.sz. 65-81.p. HU-ISSN 1785-1181.
- PARÁDI: A katonailag szervezett őrtestület és a polgári őrtestület. (15.;79.;) — PARÁDI József: A katonailag szervezett őrtestület és a polgári őrtestület. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXV.évf. (2015) 43-44-45-46.sz. 77-84.p. HU-ISSN 1216-6774.
- PARÁDI: A Magyar Királyi Csendőrség a dualizmus-kori Magyar Királyság határőrizetében 1891-1918. (92.;) — PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség a dualizmus-kori Magyar Királyság határőrizetében 1891-1918. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXVI.évf. (2016) 51.sz. 25-42.p. HU-ISSN 1216-6774.
- PARÁDI: Az Evidenzbüro és a magyar határőrizet kapcsolata. (34.;96.;) — PARÁDI József: Az Evidenzbüro és a magyar határőrizet kapcsolata. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXVI.évf. (2016) 52.sz. 71-82.p. HU-ISSN 1216-6774.
- PARÁDI: Karhatalom a polgári magyar állam rendvédelmében 1867-1945. — PARÁDI József: Karhatalom a polgári magyar állam rendvédelmében 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXVI.évf.

- (61.;) (2016) 52.sz. 83-94.p. HU-ISSN 1216-6774.
- PARÁDI: A magyar határőrizet a kiegyezéstől a II. világháború kitöréséig 1867-1939. (66.;) — PARÁDI József: A magyar határőrizet a kiegyezéstől a II. világháború kitöréséig 1867-1939. 481-510.p. In BODA József — ISASZEGI János — PÓSÁN László — VESZPRÉMY László (szerk.): *Őrők vigyázatok a határra! Határvédelem, határőrizet, határvadászok a középkortól napjainkig*. Budapest, 2017, Zrínyi Kiadó. 910 p. HU-ISBN 978 963 32 7560 3.
- PARÁDI: A magyar rendvédelem 1867-1918. (16.;) — PARÁDI József: A magyar rendvédelem 1867-1918. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXVII.évf. (2017) 53.sz. 33-52.p. HU-ISSN 1216-6774.
- PARÁDI: Hírszerzés és határőrizet az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királyságában. (93.;) — PARÁDI József: Hírszerzés és határőrizet az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királyságában. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXVII.évf. (2017) 53.sz. 53-84.p. HU-ISSN 1216-6774.
- PARÁDI: Magyar rendvédelem 1919-1941. (17.;75.;) — PARÁDI József: Magyar rendvédelem 1919-1941. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXVII.évf. (2017) 54.sz. 59-92.p. HU-ISSN 1216-6774.
- PARÁDI: Pénzügy a dualizmus kori magyar békehatárőrizetben. (67.;) — PARÁDI József: Pénzügy a dualizmus kori magyar békehatárőrizetben. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, HU-ISSN 1216-6774. XXVII.évf. (2017) 54.sz. 93-106.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2017. október 27.-én, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „A pénzügyőrség története. A Magyar Királyi Pénzügyőrség alapításának 150 éves évfordulója.” című XXXII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

- PARÁDI: A dualizmus- — PARÁDI József: A dualizmuskori magyar pénzügy-
kori magyar pénzügy- örség határőrizeti szol-
gálat. (68.;) gálata. 89-118.p. In PARÁDI József at al. (szerk.): *Emlékkönyv ÖRY Károly születésének 85. évfordulójára tiszteletére*. Budapest, 2018, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 179 p. HU-ISBN 978 615 80 3095 3. /Salutem, 6./ HU-ISSN 2416-2078.
- PARÁDI: A polgári ma- — PARÁDI József: A polgári magyar állam
gyar állam határőrizete. (25.;63.;) határőrizete. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXVIII.évf. (2018) 55.sz. 67-86.p. HU-ISSN 1216-6774.
- SUBA: A magyar-ro- — SUBA János: A magyar-román határ pon-
mán határ pontosítása. (82.;) tosítása. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVII. évf. (2009) 20. sz. 108-114. p. A tanulmány korábbi változata 2006. szeptember 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A XIX-XX. századi magyar forradalmak hatása a nemzeti rendvédelmi rendszerünkre” című XX. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- SZAKÁLY: A magyar ki- — SZAKÁLY Sándor: A magyar királyi csend-
rályi csendőrség 1881- örség 1881-1945. *Hadtudományi Tájékoztató*, I.évf. (1985) 2.sz. 88-100.p. HU-ISSN 1419-7758.
- SZAKÁLY: Egy köz- — SZAKÁLY Sándor: Egy közbiztonsági tes-
biztonsági testület lét- tület létrehozása és feladata a XIX-XX. szá-
rehozása és feladata a zád fordulóján. (A Magyar Királyi Csendőr-
XIX-XX. század for- ség). *Főiskolai Figyelő Plusz*, I. évf. (1990) 2. sz. 2013-2018. p. HU-ISSN 0866-4404.
- (10.;) (10.;)
- SZAKÁLY: Néhány gon- — SZAKÁLY Sándor: Néhány gondolat a volt
dolat a volt Magyar Ki- Magyar Királyi Csendőrségről. *Rendvédelem-
rályi Csendőrségről*. történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis), I. évf. (1991) 1. sz. 38-44. p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1990. április 24.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-
- (10.;46.;)

- történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „*A magyar rendvédelmi testületek és az önkormányzati szervek kapcsolata 1848-1945*” című I. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- SZAKÁLY: A Magyar Királyi Csendőrség az első központosított magyar közbiztonsági őrtestület. (10.;50.;) — SZAKÁLY Sándor: A Magyar Királyi Csendőrség az első központosított magyar közbiztonsági őrtestület. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, III.évf. (1993) 4.sz. 51-58.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1992. szeptember 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által rendezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „*A dualista Magyarország rendvédelme.*” című IV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- SZAKÁLY: Az Osztrák-Magyar Monarchia hadseregének tábori csendőrsége. (101.;) — SZAKÁLY Sándor: Az Osztrák-Magyar Monarchia hadseregének tábori csendőrsége. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, IV.évf. (1994) 5.sz. 55-58.p. A tanulmány korábbi változata 1993. szeptember 21-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által rendezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „*Háború, forradalom, trianon.*” című V. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- SZAKÁLY: A magyar királyi csendőrség 1919-1941. (10.;) — SZAKÁLY Sándor: A magyar királyi csendőrség 1919-1941. *Szivárvány, irodalmi, művészeti és kritikai szemle*, XVI.évf. (1995) 1.sz. 136-147.p. HU-ISSN 0270-5508.
- SZAKÁLY: A tábori csendőrség. (101.;) — SZAKÁLY Sándor: A tábori csendőrség. *Rubicon*, XXI.évf. (2010) 1.sz. 26-31.p.v HU-ISSN 1586-0337.

- SZAKÁLY: A Magyar Királyi Csendőrség az első központosított magyar közbiztonsági őrtestület. (10.;) — SZAKÁLY Sándor: A Magyar Királyi Csendőrség az első központosított magyar közbiztonsági őrtestület. 85-98.p. In PARÁDI József et al. (szerk.): *Nyomozati utasítások a Magyar Királyi Csendőrség számára*. Budapest, 2018, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 401 p. HU-ISBN 978 615 80 3094 6. /A magyar rendvédelem-történet hagyatéka, 2./ HU-ISSN 2064-4728.
- SZIGETVÁRI (101.;102.;) — SZIGETVÁRI Oszkár: A Magyar Királyi Csendőrség nyomozó alakulatai. 99-126.p. In PARÁDI József — SZAKÁLY Sándor — SZIGETVÁRI Oszkár — ZÉTÉNYI Zsolt: *Nyomozati utasítások a Magyar Királyi Csendőrség számára*. Budapest, 2018, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 401 p. HU-ISBN 978 615 80 3094 6. /A magyar rendvédelem-történet hagyatéka, 2./ HU-ISSN 2064-4728.
- ZACHAR: Az osztrák rendvédelmi modell történelmi gyökerei. (2.;) — ZACHAR József: Az osztrák rendvédelmi modell történelmi gyökerei. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, IX.évf. (1999) 10.sz. 202-206.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1998. szeptember 22-én, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A nyugati rendvédelem hatása a XIX-XX. századi magyar rendvédelemre*” című X. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- ZACHAR: Tradíció és folyamatosság az osztrák rendvédelmi szervezeteknél. (2.;40.;) — ZACHAR József: Tradíció és folyamatosság az osztrák rendvédelmi szervezeteknél. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, HU-ISSN 1216-6774. II.évf. (1992) 3.sz. 65-73.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1991. november 19.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Tradíció és korszerűség*” című III. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

ZACHAR: A politikai irányzatok rendvédelmi koncepciói a dualizmus korában. (42.;) — ZACHAR József: A politikai irányzatok rendvédelmi koncepciói a dualizmus korában. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, III.évf. (1993) 4.sz. 8-20.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1992. szeptember 29.-én, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A dualista Magyarország rendvédelme.*” című IV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

ZACHAR: Fejezetek az osztrák csendőrség történetéből 1849-1918. (41.;43.;45.;) — ZACHAR József: Fejezetek az osztrák csendőrség történetéből 1849-1918. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)* VII.évf. (1997) 8.sz. 105-109.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29.-én, hangzott el, Budapesten a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett magyar rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A napóleoni közbiztonsági őrtestület útja Párizstól — Itálián és Ausztrián keresztül — Budapestig*” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

ZSEBKÖNYVEK

Zsebkönyv a Magyar Királyi Csendőrség számára, 1890. (86.;) — *Zsebkönyv a Magyar Királyi Csendőrség számára, 1890.* IV.évf. Budapest, 1890, Csendőrségi Lapok. 271 p.

Zsebkönyv a Magyar Királyi Csendőrség számára, 1893. (86.;) — *Zsebkönyv a Magyar Királyi Csendőrség számára, 1893.* VII.évf. Budapest, 1893, Csendőrségi Lapok. 281 p.

KÉZIRATOK

PARÁDI: *A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914.* (24.;80.;81.;85.;86.;90.;) — PARÁDI József: *A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914.* Bölcsészdoktori disszertáció (ELTE BTK). Kézirat. Budapest, 1985. 162 p.

SZABÁLYZATOK

Házszabályok és szolgálati utasítás a Magyar Királyi Országos Fegyintézetek, úgyszintén az azoknál alkalmazott hivatalnokok és örök számára. — *Házszabályok és szolgálati utasítás a Magyar Királyi Országos Fegyintézetek, úgyszintén az azoknál alkalmazott hivatalnokok és örök számára.* Magyarországi Rendeletek Tára, III.évf. (1869. II.10.) I.füzet. 49-148.p.
(6.;

Titkos. Függelék az „Utasítások a M. Kir. Csendőrség számára” című szolgálati könyvhöz. (A hírszerző szolgálat ellátása és a kémkedés megakadályozása.) — *Titkos. Függelék az „Utasítások a M. Kir. Csendőrség számára” című szolgálati könyvhöz. (A hírszerző szolgálat ellátása és a kémkedés megakadályozása.)* Budapest, 1912, Magyar Királyi Állami Nyomda. 41 p.
(94.;

Utasítások a magyar királyi csendőrség számára. — *Utasítások a magyar királyi csendőrség számára.* Budapest, 1912, Magyar Királyi Belügyminisztérium. 367 p. 325-339.p.
(90.;

LEVÉL- IRAT- ÉS DOKUMENTUMTÁRI GYŰJTEMÉNYEK

OGYK-KI. — OGYK (Országgyűlési Könyvtár.) KI
(64.;

JOGSZABÁLYOK

1867/VI.tc. — 1867/VI.tc. az ország Szent Koronája öre-
(8.;

1867/XII.tc. — 1867/XII.tc. a Magyar Korona országai és
(3.;49.;

1870/XLII.tc. — 1870/XLII.tc. a köztörvényhatóságok ren-
(4.;

1871/XVIII.tc. — 1871/XVIII.tc. a községek rendezéséről
(4.;

1873/X.tc. — 1873/X.tc. az ország Szent Koronája egyik
(8.;

1881/II.tc. — 1881/II.tc. a csendőrség legénységi állo-
(46.;

1881/III.tc. — 1881/III.tc. a közbiztonsági szolgálat szer-
(10.;46.;

1881/XXI.tc. (12.;)	—	1881/XXI.tc. a Budapest-fővárosi rendőrségről.
1882/X.tc. (52.;)	—	1882/X.tc. a Magyar Királyi Csendőrség által, a törvényhatósági joggal felruházott városok kül- és belterületein való teljesítendőkről.
1883/XXVII.tc. (56.;)	—	1883/XXVII.tc. az V. és VI. csendőr kerület-parancsnokság felállítására czéljából a csendőrség legénységi állományának ideiglenes kiegészítéséről.
1886/XXI.tc. (4.;)	—	1886/XXI.tc. a köztörvényhatóságokról.
1886/XXII.tc. (4.;)	—	1886/XXII.tc. a községekről.
1888/XIV.tc. (83.;)	—	1888/XIV.tc. az osztrák-magyar Monarchiának Romániával, a Monarchia két állama és Románia közt fennforgott határvillongások kiegyenlítése végett, a határvonal újabb megállapítása és azzal kapcsolatos kérdések szabályozása tárgyában kötött, s Bukarestben 1887. évi december 7-én november 25-én aláírt nemzetközi egyezmény beczikkelyezéséről.
1901/XXIII.tc. (8.;)	—	1901/XXIII.tc. az ország Szent Koronája egyik őrének megválasztásáról.
1903/VIII.tc. (12.;)	—	1903/VIII.tc. a határrendőrségről.
1907/XXXIV.tc. (8.;)	—	1907/XXXIV.tc. az ország Szent Koronája egyik őrének megválasztásáról.
1912/LXIII.tc. (98.;)	—	1912/LXIII.tc. a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről.
1916/XXXVII.tc. (12.;)	—	1916/XXXVII.tc. a Fiumei Magyar Királyi Állami Rendőrségről.
1918/VI.tc. (8.;)	—	1918/VI.tc. az ország Szent Koronája egyik őrének megválasztásáról.
1922/VIII.tc. (14.;)	—	1922/VIII.tc. a Magyar Királyi Vámőrség, a Magyar Királyi Pénzügyőrség létszámának, kiegészítési módjának és felfegyverkezésének megállapításáról.
1922/XIV.tc. (14.;)	—	1922/XIV.tc. a Magyar Királyi Folyamőrség szervezéséről, létszámának, kiegészítési módjának és felfegyverkezésének megállapításáról.

- 1939/II.tc. — 1939/II.tc. a honvédelemről.
(19.::)
- Nr.150/1849. — Nr.150/1849. Kaiserliches Patent, vom 4.
(2.::) marz 1849, [Császári pátens, 1849. III. 4.]
Kaiserliches Patent, die Reichsver-fassung für
das Kaiserthum Österreich enthaltend. [Csá-
szári pátens, a birodalmi alkotmány az Osztrák
Birodalom és részei számára.] *Reich- Gesetz-
und Regierungsblatt*, [Birodalmi törvény- és
kormánylap] II.évf. (1850) 151-165.p.
- Nr.272/1849. — Nr.272/1849. Kaiserliche Verordnung
(40.::) vom 8. Juni. 1849. womit die Errichtung
einer Gendarmerie im ganzen Umfange des
österreichischen Kaiserthums nach den
angetragenen Grundzügen genehmigt wird.
[Császári rendelet, mellyel az Osztrák Biro-
dalom teljes területére kiterjedő hatáskörű
csendőrség állíttatik fel.] *Reichs – Gesetz –
Blatt für das Kaiserthum Österreich*, [Biro-
dalmi Törvénylap az Osztrák Császárság
számára] (1849) 297.p.
- 1/1867. (III. 10.) PM.kr. — 1/1867. (III. 10.) PM.kr. önálló magyar
(6.::) pénzügy szakhatóság fölállításáról.
- 46/1867. (IV. 21.) Kir.l. — 46/1867. (IV. 21.) Kir.l. a magy. k. nemes
(7.::) testőrség visszaállítása tárgyában.
Magyarországi Rendeletek Tára, I.évf.
(1867) I.füzet. 106-107.p.
- 37 621/1886. (VII. 21.) — 37 621/1886. (VII. 21.) BM.kr. a törvény-
BM.kr. hatóságokról szóló 1886/XXI.tc. életbelép-
(4.::) tetése tárgyában.
Magyarországi Rendeletek Tára, XX.évf.
(1886) 1.sz. 564-568.p.
- 38 934/1886. (VII. 8.) — 38 934/1886. (VII. 8.) BM.kr. a törvényható-
BM.kr. ságokról szóló 1886. évi XXI. törvenyczikk, va-
(4.::) lamint a községekről szóló 1886. évi XXII.
törvenyczikk végrehajtása tárgyában.
Magyarországi Rendeletek Tára, XX.évf.
(1886) 1.sz. 589-597.p.
- 50 431/1891. (VII. 1.) — 50 431/1891. (VII. 1.) BM.r. a m. kir.
BM.r. belügyministernek 50.431. szám alatt I.
(84.::) Besztercze-Naszód, II. Maros-Torda, III.
Csik, IV. Háromszék, V. Brassó, VI. Foga-
ras, VII. Szeben, VIII. Hunyad és IX.

- Krassó-Szörény vármegye közönségéhez intézett rendelete, az 1888. évi XIV. törvénycikkkel becikkelyezett magyar-román határegyezmény alapján kiadott határőrizeti utasítás tárgyában. *Magyarországi Rendeletek Tára*, XXV.évf. (1891) I.füzet. 879-902.p.
- 5 047/1919. (X. 1.) ME.r. — 5 047/1919. (X. 1.) ME.r. a rendőrség államosításáról.
(13.;) *Magyarországi Rendeletek Tára*, LIII.évf. (1919) I.füzet. 752-767.p.
- 122 295/1922. (VII. 25.) — 122 295/1922. (VII. 25.) BM.r. az 1922: BM.r. XIV. (folyamórségi) törvény végrehajtása.
(14.;) *Belügyi Közlöny*, XXVII.évf. (1922) 35.sz. 1578-1587.p.
- 8 270/1923. (XI. 23.) — 8 270/1923. (XI. 23.) ME.r. A folyamrendszet gyakorlásáról és a m. kir. folyamórság szervezéséről, létszáma kiegészítési módjainak és felfegyverzésének megállapításáról szóló 1922: XIV. tc. végrehajtásáról.
(14.;) *Magyarországi Rendeletek Tára*, LVII.évf. (1924) I.füzet. 335-340.p.

Mellékletek jegyzéke:

I.sz. melléklet

A katonailag szervezett fegyveres őrtestület és a polgári fegyveres őrtestület főbb jellemzői.

II.sz. melléklet

Centralizmus és militarizmus a magyar rendvédelemben a dualizmus időszakában.

III.sz. melléklet

A dualizmuskori magyar határőrizet előereje.

IV/A.sz. melléklet

A fegyveres határőrizeti szolgálatot ellátók összetétele az útlevélköteles vámhatárokon az utolsó békeévben.

IV/B.sz. melléklet

A magyar rendvédelmi testületekben fegyveres határőrizeti szolgálatot ellátók az útlevélköteles vámhatárokon az utolsó békeévben.

V.sz. melléklet.

A dualizmuskori Magyarország államhatárainak a hossza.

VI.sz. melléklet.

A Magyar Királyi Csendőrség szervezeti elemeinek a száma és a személyi állomány létszáma.

VII.sz. melléklet

A határszéli csendőrség diszlokációja és létszáma 1913.

VIII.sz. melléklet

A Magyar Királyi Csendőrség általános és a határszéli csendőrség speciális szervezeti felépítése 1913.

I.sz. melléklet

A katonailag szervezett fegyveres őrtestület és a polgári fegyveres őrtestület főbb jellemzői.

A katonailag szervezett fegyveres őrtestület	A polgári fegyveres őrtestület
- függelmi viszony katonai	- függelmi viszony hivatalnok
- rangrendszer katonai	- rangrendszer testületi
- alárendeltség HM + irányító tárca	- alárendeltség csak irányító tárca
- tagok katonák jogai és kötelmei	- tagok tisztvidelők jogai és kötelmei

Forrás ! PARÁDI József: A katonailag szervezett őrtestület és a polgári őrtestület. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXV.évf. (2015) 43-44-45-46.sz. 77-84.p. HU-ISSN 1216-6774.

II.sz. melléklet

Centralizmus és militarizmus a magyar rendvédelemben a dualizmus időszakában.

Testületek	centrális	municipális	militáns	polgári
rendőrségek 1867-		12 000 fő (36,6%)		12 000 fő (36,6%)
csendőrség 1881-	12 000 fő (36,6%)		12 000 fő (36,6%)	
pénzügyőrség 1867-	5 500 fő (16,8%)			5 500 fő (16,8%)
fegyőr testület 1867-	3 000 fő (9,2%)			3 000 fő (9,2%)
testőrségek 1867- (nemesi) és 1904- (darabont)	278 fő (0,8%)		278 fő (0,8%)	
koronaőrség 1867- képviselőházi őrség 1912-				
összesen : 32 778 fő = 100 %	20 778 (63,4%)	12 000 (36,6%)	12 278 (37,4%)	20 500 (62,6%)

Forrás !

- PARÁDI József: A magyarországi rendvédelem fejlődési tendenciái 1867-1950. 86.p. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XI.évf. (2005) 13.sz. 84-96.p. HU-ISSN 1216-6774.
- Idem: Az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi rendőrségei 1867-1919. 103.p. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XI.évf. (2005) 13.sz. 97-104.p. HU-ISSN 1216-6774.
- Idem: A magyar rendvédelem fejlődési reformjai a XIX. század második felétől a XX. század közepéig. 111.p. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta*

Historiae Praesidii Ordinis), XV.évf. (2008) 18.sz. 98-112.p. HU-ISSN 1216-6774.

- Idem: A dualizmus kori magyar rendvédelem. 84.p. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVIII.évf. (2010) 21.sz. 66-84.p. HU-ISSN 1216-6774.

- Idem: A polgári magyar állam rendőrségei 1867-1945. 142.p. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XX.évf. (2011) 23.sz. 124-143.p. HU-ISSN 1216-6774.

- Idem: A magyar rendvédelem 1867-1914. 83.p. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXII.évf. (2012) 25.sz. 79-83.p. HU-ISSN 1216-6774.

- Idem: Az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királyságának határszéli csendőrsége. 103.p. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXII.évf. (2012) 26.sz. 81-104.p. HU-ISSN 1216-6774.

- Idem: Rendvédelmi testületek a polgári magyar állam időszakában 1867-1919. 144.p. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXIII.évf. (2013) 31-32-33-34.sz. 121-146.p. HU-ISSN 1216-6774.

- Idem: Katonailag szervezett őrtestület és a polgári őrtestület. 84.p. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)* XXV.évf. (2015) 43-44-45-46.sz. 77-84.p. HU-ISSN 1216-6774.

- Idem: A magyar rendvédelem 1867-1918. 52.p. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)* XXVII.évf. (2017) 53.sz. 33-52.p. HU-ISSN 1216-6774.

- Idem: A magyar rendvédelem 1919-1941. 86.p. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)* XXVII.évf. (2017) 54.sz. 59-92.p. HU-ISSN 1216-6774.

- Idem: A polgári magyar állam határőrizete. 84.p. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)* XXVIII.évf. (2018) 55.sz. 67-86.p. HU-ISSN 1216-6774.

- Idem: A magyar csendőrség és az Osztrák-Magyar Monarchia hírszerző szervezetének az együttműködése 1891-1918. 126.p. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXVIII.évf. (2018) 56.sz. 97-130.p. HU-ISSN 1216-6774.

A dualizmuskori magyar határőrizet élőreje.

szervezet	KSZFŐ	létszám PFŐ	CIVIL	feladatok
pénzügyőrség		550		1867-től határvonal ellenőrzés
határszéli szolgabírói kirendeltségek			vámhatár- menti járásonként 1 fő	1906-ig határrend betartatása
útlevelelkezelők			határka- puknál 4-8 fő	1906-ig ki- és beléptetés
határszéli csendőrség	1 400			1891-től határvonal őrzés és kishatárfor- galom ellenőrzés
határrendőrség		450		1906-tól forgalom- ellenőrzés, határrend és koordináció
vámhivatalok bemindő őrszei			150	1867-től vámvizsgálat
humán egészségügyi állomások			35	fertőző betegségek századfordulótól
vesztegintézetek			40	állatorvosi állomá- sok a XIX. század utolsó negyedétől
erdőhatóságok			200	gyanús személyek kiszűrése
önkormányzati rendőrségek		——— !		1906-tól határrend- őrség irányításával szükség esetén
Összesen : 2 400 + 425	1 400	1 000	425	- határvonal őrzése - határforgalom ellenőrzés - határrend betartatása

Az adatok kerekítettek.

Jelmagyarázat:

KSZFŐ = katonailag szervezett fegyveres őrtestület

PFŐ = polgári fegyveres őrtestület

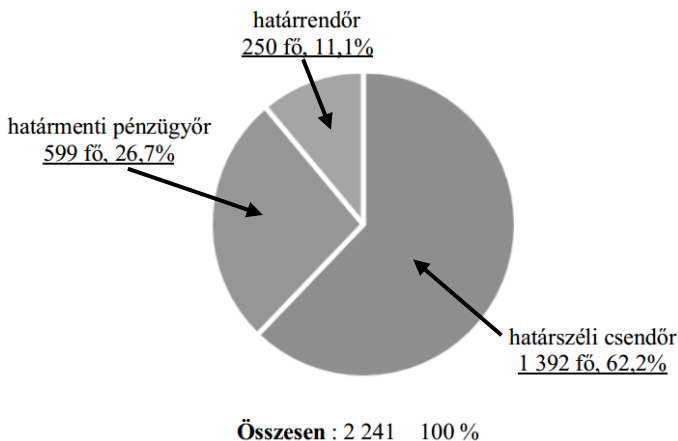
Forrás !

- PARÁDI József: A Magyar Királyság határrendőrsége. 110.p. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVIII.évf. (2010) 21.sz. 101-116.p. HU-ISSN 1216-6774.

- Idem: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti szolgálata. 85.p. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XIX.évf. (2010) 22.sz. 77-91.p. HU-ISSN 1216-6774.
- Idem: A dualista Magyarország határőrizete a migráció tükrében. 80.p. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXII.évf. (2012) 26.sz. 66-80.p. HU-ISSN 1216-6774.
- Idem: Az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királyságának határszéli csendőrsége. 103.p. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXII.évf. (2012) 26.sz. 81-104.p. HU-ISSN 1216-6774.
- Idem: Határrendőrség a történelmi Magyarországon 1906-1918. 56.p. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXVI.évf. (2016) 51.sz. 43-56.p. HU-ISSN 1216-6774.
- Idem: Hírszerzés és határőrizet az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királyságában. 70.p. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXVII.évf. (2017) 53.sz. 53-84.p. HU-ISSN 1216-6774.
- Idem: A polgári magyar állam határőrizete. 85.p. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXVIII.évf. (2018) 55.sz. 67-86.p. HU-ISSN 1216-6774.
- Idem: A magyar csendőrség és az Osztrák-Magyar Monarchia hírszerző szervezetének az együttműködése 1891-1918. 126.p. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXVIII.évf. (2018) 56.sz. 97-130.p. HU-ISSN 1216-6774.
- Idem: A magyar csendőrség és az Osztrák-Magyar Monarchia hírszerző szervezetének az együttműködése 1891-1918. 128.p. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXVIII.évf. (2018) 56.sz. 97-130.p. HU-ISSN 1216-6774.

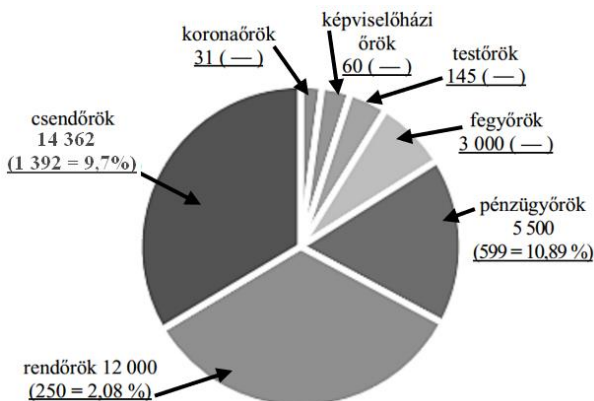
IV/A.sz. melléklet

A fegyveres határőrizeti szolgálatot ellátók összetétele az útlevelelköteles vámhatárokon az utolsó békeévben.

IV/B.sz. melléklet

A magyar rendvédelmi testületekben fegyveres határőrizeti szolgálatot ellátók az útlevelelköteles vámhatárokon az utolsó békeévben.

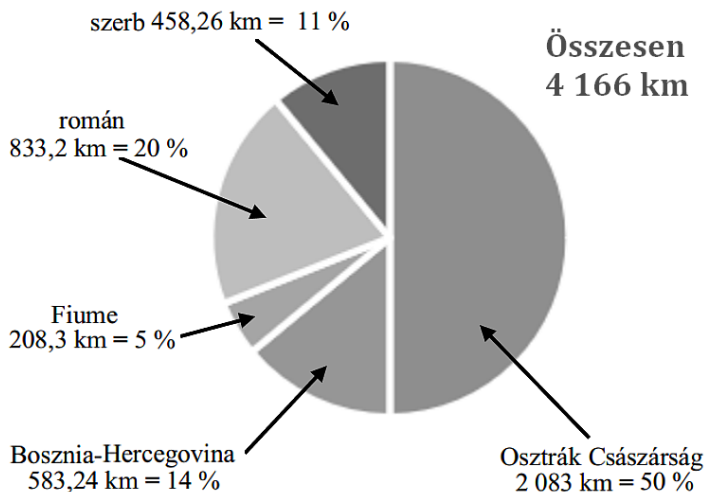
Fegyveres rendvédelmi erők **összesen 35 098 (100 %)**

Ebből határőrizetben résztvevő erők összesen 2 241 (6,4 %)

- Forrás !** - PARÁDI József: *A határszéli csendőrség 1891-1914*. Budapest, 1984, Határország. 95 p.
 - PARÁDI József et. al. (szerk.): *A magyar rendvédelem története*. Budapest, 1996², Osiris. 367 p. HU-ISBN 963 04 7958 3.

V.sz. melléklet.

A dualizmuskori Magyarország államhatárainak a hossza.

Forrás !

- PARÁDI József: *A magyar határőrizet története a kezdetektől napjainkig. a magyar határőrizet a Kárpát-medencében.* 35.p. Budapest, 2017, Nemzeti Közzolgálati Egyetem. 180 p. HU-ISBN —
- Idem: *A magyar határőrizet a kiegyezéstől a második világháborúig.* 481-510. In BODA József — ISASZEGI János — PÓSÁN László et al. (szerk.): *Őrzők, vigyázatok a határra! Határvédelem, határőrizet, határvadászok a középkortól napjainkig.* 482.p. Budapest, 2017, Zrínyi Kiadó. 908 p. HU-ISBN 978 963 32 7560 3.

VI.sz. melléklet.

A Magyar Királyi Csendőrség szervezeti elemeinek a száma és a személyi állomány létszáma.

év	őrs	szakasz	szárny	kerület	létszám
1890	689	53	21	VI	8 406
1895	1 155	98	35	VI	8 536
1900	1 295	110	42	VI	7 945
1905	1 629	108	43	VII	8 583
1910	1 847	127	52	VIII	13 523
1913	2 018	136	56	VIII	14 362

Forrás !

- A Csendőrségi Lapok szerkesztősége (szerk.): *A Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve.* Budapest, 1890, Csendőrségi Lapok. 271 p.
- A Csendőrségi Lapok szerkesztősége (szerk.): *A Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve.* Budapest, 1895, Csendőrségi Lapok. 359 p.

- A Csendőrségi Lapok szerkesztősége (szerk.): *A Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve*. Budapest, 1900, Csendőrségi Lapok. 283 p.
- A Csendőrségi Lapok szerkesztősége (szerk.): *A Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve*. Budapest, 1905, Csendőrségi Lapok. 336 p.
- A Csendőrségi Lapok szerkesztősége (szerk.): *A Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve*. Budapest, 1910, Csendőrségi Lapok. 386 p.
- A Csendőrségi Lapok szerkesztősége (szerk.): *A Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve*. Budapest, 1913, Csendőrségi Lapok. 375 p.

VII.sz. melléklet

A határszéli csendőrség diszlokációja és létszáma 1913.

kikülönített törzstiszt	szárny/ szakasz	őrs	létszám
I. Pancsova	Pancsova	Pancsova	43
		Borcsa	10
		Bárányos	7
		Hertelendy-falva	7
		Sándor-egyháza	9
		Beresztóc	7
		Omlód	8
		Tárcsó	8
		5. sz. őrház	7
		2. sz. gátórház	7
	Pancsova összesen		113
	Fehértemplom	Palánk	10
	Fehértemplom összesen		10
	Kevevár	Kevevára	12
		Kevepallós	7
		Temessziget	14
		28. sz. klekk	7
		9. sz. gátórház	7
		Popolova-Hunka	7
		Dunadombó	8
		Gálya	7
	Kevevár összesen		69
	Orsova	Orsova	22
		Vodica	6
		Szelistye	6
		Pojana-Racheli	6
		Pojana-Sulita	6
		Csernahévíz	8
		Herkules-fürdő	8
		Pojana-Cossului	6
		Tezna	7
		Naszáros	8
		Dunaorbágy	6
		Óasszonyrét	7

		Dunatölgyes	6
		Szinice	10
		Tiszóca	6
		Sztara-Szinice	6
	Orsova összesen		124
	Újmoldova	Újmoldova	8
		Ómoldova	8
		Felsőpozsgás	7
		Sisak	8
		Divécs	7
		Baziás	9
		Berzászka	8
		Kozlatelep	9
		Alsólupkó	6
		Szikefalva	7
		Lyuborazdia	6
		Lászlóvára	8
	Újmoldova összesen		91
	Karánsebes	Ruszká	6
		Somosréve	8
		Bogoltény	7
		Cracu-Stephanului	6
		Pojana-Schitu	6
		Kupánhegy	6
		Cracu-Dragutului	6
		Tucilla	6
	Karánsebes összesen		51
	Pancsovai kikülönített törzstiszti összesen		458
II. Nagyszeben	Nagyszeben	Riuszád	7
		Haneceul	6
		Lakul Dobrun	6
		Negovanul	6
		Voineagul	6
		Stina Groapa	6
		Vöröstorony vá.	10
		Vöröstorony vám	17
		Vöröstorony határ	6
		Stina Fedelesului	6
		Felek	7
	Nagyszeben összesen		83
	Szászsebes	Szelistye	9
		Piátraalba	6
		Preája	6
		Szerecsin	6
		Dus	6
	Szászsebes összesen		33
	Déva	Oása	6
		Déva összesen	6

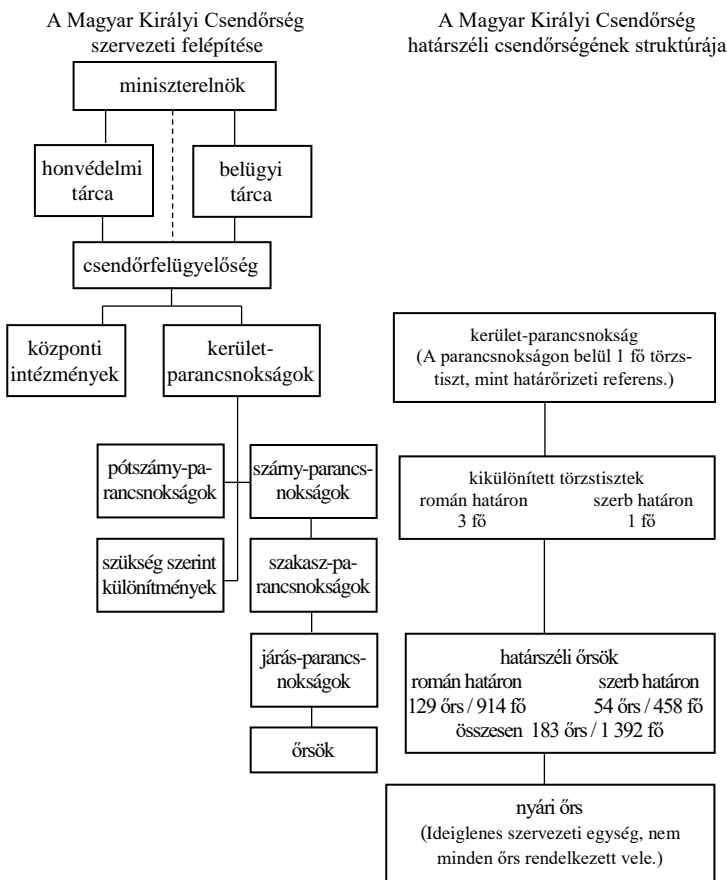
	Petrozsény	Petrozsény	21
		Wekerletelep	8
		Csimpa	7
		Pojánamueri	6
		Pettillai határ	6
		Szurdokszoros	11
		Vulkán	8
		Vulkánszoros	6
		St. Gemenári	6
		Coasta Lui Rossu	6
		Lupény	8
		Felsőurikány	6
		Kimpuluinyág	7
		Kimpu Mnyelului	6
	Petrozsény összesen		112
	Hátszeg	Cura Ápilor	6
Uncsukfalva		8	
Hátszeg összesen		14	
Nagyszebeni kikülönített törzstiszt összesen			248
III. Brassó	Brassó	Barcarozsnyó	9
		Rozsnyói villanytelep	7
		Predeál	25
		Alsótömös	6
		Hosszúfalú	9
		Ósánc	6
		Tükrös	7
		Garcsinvölgy	6
		Predeluc	6
		Kecskeláb	6
		Kiságpatak útk. ház	6
		Tolvajkút	6
	Brassó összesen		99
	Fogaras	Breáza	8
		Sebes	7
		Catlavei Menház	6
		Stina de Cropilla	6
		Belia Mare	6
		Vukaria Mare	7
		Alsóárpás	8
		Porumbák alsó	7
		Alsóvist	7
		Stina Seretea	7
		Bulea Menház	6
		Vistea Mare	6
	Fogaras összesen		81
	Zerest	Zerest	9
		Felsőtőrcsvár	7
		Tőrcsvár	10

		Almásmező	7
		Plaul Foi vadászlak	6
		Pesztera	6
		Sirnea	7
		Felsőmoecs	7
	Zerest összesen		59
	Sepsiszentgyörgy	Kishatárhegy	6
		Tatárhavasszoros	6
		Magyarbodzavám	7
		Magyarbodza	9
Sepsiszentgyörgy összesen		28	
	Kézdivásárhely	Esztelnek	7
		Bereck	8
		Sósmező	11
		Kecskéstelep	6
		Kishavas	6
		Leánymező	6
		Esztina sor	6
		Vajdakői őrház	6
		Kovászna	10
		Kisbota	8
		Karajos	8
		Komandótelep	6
		Gelence	9
		Putnapatak	6
		Musatelep	8
		Zabolatelep	5
	Kézdivásárhely összesen		116
Brassói kikülönített törzstiszt összesen			383
IV. Marosvásárhely	Marosvásárhely	Gyergyótölgyes	12
		Baraszópataka	6
		Valeaszdakapatak	6
		Cibles	6
		Gyergyóholló	7
		Hágótőalja	6
		Gyergyóbékás	10
		Bisztrapatak	7
		Alsódomuk	6
		Csipkéshegy	6
		Bélbor	6
		Borszák	7
		Funtana Vinulu	6
		Moara Cinatakului	6
		Dragojásza	6
		Lomás	6
	Marosvásárhely összesen		109

	Beszterce	Nagysajó	6
		Kisdémeter	6
		Borgóprund	9
		Tihuca	7
		Petrillerosiu	6
		Marosborgó	7
		Kelemencserbuk	6
		Gurahajta	6
		Dornavölgyi telep	7
		Beszterce összesen	60
	Naszód	Nagyilva	7
		Kisilva	7
		Radnalajosfalva	7
		Kosna	7
		Pojánarotunda	7
		Panasuri	6
		Naszód összesen	41
	Csikszeredai	Kászonaltíz	7
		Kőkert	8
		Lóbárc	6
		Csobáncos	6
		Csikszereda összesen	27
	Gyergyó-szentmiklós	Gyimes	12
		Gyimesközéplök	9
		Csülemér	6
		Terkuca	6
		Barátos	6
		Pricsketőtelep	7
		Csügés	7
		Apahavas	6
		Kostelek	7
		Gyergyószentmiklós összesen	66
Marosvásárhelyi kikülföntett törzstiszt összesen			303
KIKÜLFÖNTETT TÖRZSTISZTEK ALÁRENDELTSÉGÉBEN MINDÖSSZESEN			1392

Forrás ! PARÁDI József: *Csendőrség a határőrizetben*. 177.p. Budapest, 2003, Tipico Design. 186 p. HU-ISBN 963 76 2331 0.

**A Magyar Királyi Csendőrség általános
és a határszéli csendőrség speciális szervezeti felépítése 1913.**

Jelmagyarázat: ——— szolgálati alá- fölérendeltségi viszony
 - - - - - informális viszony

Forrás ! PARÁDI József: *Csendőrség a határőrizetben.* 174-175.p. Budapest, 2003, Tipico Design. 186 p. HU-ISBN 963 76 2331 0.

/Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században, 2./ HU-ISSN —